

Bevezetés
Krisztus Misztériumába
jegyzet

Kizárólag a PPKE Hittudományi Kar hallgatói számára.
Szerző: P.Török István Izsák osbm
Tanév:2013-14.

Bevezetés

Közülünk senki sem tudja kikerülni azt a kérdést, hogy számára ki Krisztus:” Kinek tartanak engem az emberek?...**Hát ti?**” (Lk 9,18-20). Hát **te** – kedves hallgató - kinek tartol engem kérdés mindannyiunknak személyesen van feltéve, s alóla nincs kibúvó! Jézus nem fogadja el az általánosítgatásokat, előítéleteket, szokványos, de leggyakrabban személytelen, közömbös válaszokat az általa feltett kérdésre! Jézus azt akarja, azt szeretné, ha jobban, mélyebben, komolyabban megismernénk s annak az ismeretnek a fényében élnénk!

Jézus esete abszolút egyedi: nincs senki olyan hozzá hasonló a világon, aki annyira meghatározta volna az emberiség történelmét. Aki keresztény, az vallja, hiszi, hogy Ő valóban a Messiás, a mindenki számára egyedüli Megváltó. A keresztény hívők számára rendkívül fontos feladat tehát az, hogy fejlődjenek Krisztus megismerésében, ne álljanak meg a készen kapott, másoktól – gyakran a médiából - származó információknál. Krisztus ismerete nem személytelen, nem papírszagú, nem ’internetszerűen virtuális’, nem elvont, hanem mélyen személyes kell, hogy legyen.

A nem-hívők számára is fontos, hogy növekedjenek Krisztus megismerésében, hogy Jézusról komolyabb, megfelelőbb ismereteik legyenek (sajnos egyes tv-csatornákon ömlenek a tudományos színben feltüntetett, de végül tudománytalan, sőt nevetséges feltételezéseket sugárzó adások).

A következő órákon elhatározzuk, hogy mi is, teológus hallgatók, közelebbről, mélyebben, jobban, személyesebben akarjuk megismerni Krisztust. Valahogy bele szeretnénk tekinteni ’személyazonosító igazolványába’, dossziéjába, hogy pontosabb képet kaphassunk Róla: Ki is Ő, akiben hiszek, aki mélyen átformálhatja életemet, s akibe szeretném, hogy egyre többen hinnének?

Módszerünk nagyon limitált, hiszen inkább a történelmi, pszichológiai szempontokat veszi elsősorban figyelembe – a tökéletes ember-Jézusról értekezik -, de arra valószínűleg alkalmas, hogy a későbbiekben a teológiai reflexiókat „érzelemdúsabban”, „lelkesebben”, „színesebben” végezhessük s tehessük „sajátunkká”.

I. Fejezet

Jézus külső megjelenése

Valószínűleg bennünket is megragadott volna Krisztus külső emberi megjelenése. Vajon milyen is lehetett Jézus 'külsőleg'?

Öltözete

Jézus, mindenféle pauperista felfogással ellentétben jólöltözött volt. Jóval másabb 'look' jellemezte, mint Keresztelő Jánost, akinek külső megjelenésével Jézus sajátját szembeállítja (Mt 11,18-19). Ruhája a törvényt hűen követő és az előkelő zsidók ruhájához hasonlíthatott, amelyet az előírások is rögzítettek. Ruhája szegélyét bojtok díszítették, amelyet szemrehányásként megemlít a farizeusokat és írástudókat illetően, de amelyet valószínűleg ő maga is hordott, amennyire a vérfolyásos asszony történetéből tudjuk (Mt 9,20-22). Jézus tunikát is hordott, amely eltérő volt a szokványostól, mivel nem darabokból lett összevarrva, hanem egy egész, teljes darab volt, amelyet a keresztfa alatt álló katonák is értékelték, éppen ezért nem darabolták fel, hanem sorsot vetettek rajta (Jn 19,23-24).

Jézus a maga módján tehát elegáns volt, amelyben nem volt semmi extravagáns: egyszerűen került a túlzásokat, s öltözete tükrözte a belső harmóniát, integritást. Nem volt trehány, 'pachu'. Márai valahogyan így képzelel el: "Jézus úgy étkezett mint mindenki a városban, urbánus öltözéket hordott, szívesen lakott kövekből megépített házban, ha erre módja volt, és úgy élt, viselkedett, mint minden jó modorú városi ember. Az urbánusok ellen érzett gyűlölet, ez a szenvedélyes magatartás sem volt új János viselkedésében" (Márai S, Harminc ezüstpénz, p.80.).

Előkelőség és tekintély

Nem csupán a ruháról, öltözetről kell szót említenünk, hanem Jézus testtartásáról is, amelyben volt előkelőség és tekintély, tekintélyt parancsoló. Bárki fordult feléje, még az idegenek is, tiszteletteljesen 'úrnak' (khüriosz) szólították, pl a kafarnaumi százados (Mt 8,6-8) és a kananei asszony (Mt 15,22-28). Később mesternek (didaszkalosz) néven szólítják meg, s ezt még ellenfelei sem tagadják meg tőle.

Jézus 'előkelői' magaviselete arra ösztönzi a kortársait, hogy meghívják őt saját házukba különféle társadalmi rangú emberek: farizeusok (Lk 7,36-50) s a rossz hírű vámosok is (Mt 9,10). Mivel mesternek ismerik el, ezért a zsinagógákban is hivatalosan magyarázza Isten szavát (Kafarnaum, Názáret). Jézus nem is utasítja vissza azt, hogy őt Úrnak és Mesternek szólítják (Jn 13,13).

Márai Jézus előkelőségét illetően ezt írja: "Nem volt megszállott, a szónak abban a nyugtalan, kiáltozós, nyavalytörős értelmében... Inkább összhang lehetett lényében, testi habitusában – tartózkodás és előkelőség, ami mindenkire hatott, rögtön az első pillanatban, amikor belépett valahová. Vannak emberek, akikből a belső tartalom, a személyiség előkelő erővel sugárzik". Máshol ezt írja: "Az emberi előkelőség, amely a názáreti rabbiból áramlott, legalább úgy volt titka és magyarázata a meglepő visszhangnak, mely megszólalásaira morajlani kezdett, mint a szóképek és a találó hasonlatok. „Valaki” volt, ezt érezték Simon...és András...Valaki, tehát nemcsak József fia...nem volt homályos"(U.o.92).

Társas érintkezései

Jézus senkit sem zárt ki a saját társas kapcsolataiból. Tanítása elsősorban a pásztorokhoz, halászokhoz, földművesekhez szólt, de ugyanúgy fontosnak tartotta a magasabb kulturáltságú emberek, az írástudók, farizeusok megszólítását is. Ha Jézus előnyben részesített volna valakiket, akkor azok az alázatos, nehezebb sorsú emberek voltak (Mt 11,28). De ugyanakkor nem utasítja el a zsinagóga előljáróinak és a római századosoknak a közeledését sem.

Jézus megjegyzi és tudja azt, hogy a lényeges dolgok 'megragadásában' nem azok az elsők, akik elsőnek, fontosaknak tartatnak (Mt 11,25), de ugyanakkor nem tartja feleslegesnek sem, hogy Izrael mestereivel, mint Nikodémussal hosszú éjszakai társalgásba merüljön. Megjegyezi, hogy nagy hátrány lehet az üdvösség elérésében annak, aki gazdag (Mt 19,23), de ugyanakkor állítja azt is, hogy nem kell elkeseredni, hiszen Istennél minden lehetséges (Mt 19, 26), még a tűfokán is képesek vagyunk Isten segítségével átjutni. Jézusról jól tudjuk – szemben a pauperista felfogásmóddal -, hogy fontos és számos kapcsolatot ápolt az anyagilag jó helyzetben levőkkel: aremateai József, az utolsó vacsora termék tulajdonosa, Johanna, Heródes udvari emberének felesége, a betániai család, Márta és Mária, s Mária, aki Jézus iránti szeretetében értékes olajat öntött lábára.

Hol s milyen körülmények között lakott Jézus

Sok magas beosztású ember gond nélkül vendégül láthatta Jézust. Jézus küldetése során, amely folyamatos vándorlással járt együtt sok-sok helyen megfordult, sok-sok ház látta őt vendégül. Az a jézusi mondás, miszerint a „rókáknak van vackuk, az ég madarainak fészük” (Mt 8,20) megfontoltan értelmezendő: arról van szó, hogy Jézus tisztázni akarja azt, hogy saját missziója nem egeztethető össze biztos és stabil rezidenciával, polgári elvárásokkal.

Galileiai utjain szokásos lakhelye Péter háza volt (Mt 1,29-35). Innen indul el a különféle falvakba s ide is tér vissza (Mk 2,1-2). Átmeneti lakhelyeiről pedig gyakran esik szó. Amikor tanítványaival van együtt, s nekik magyaráz, szívesebben tartózkodik négy fal között, az embereknek pedig örömmel tanít nyílt helyeken (Mk 7,14). Feníciában még be is menekülhet egy házhelyiségbe (Mk 7,24), ahol nem akarta, hogy megtudják hollétét. Jeruzsálem környékén, Betániában barátságos szálláshely fogadja, ahol élvezhette egy család meleg, szívélyes fogadtatását, s ahol valószínűleg földi életének utolsó napjait tölthette (Lk 10,38-42).

Jézus egészsége, életereje

Az evangéliumi elbeszélésekből az derül ki, hogy Jézus egészséges, fizikálisan életerős ember volt, aki ellenálló volt a testi fáradtságnak s a megerőltetésnek. Jézus szerette korán kezdeni a napot: "Hajnal tájban, amikor még sötét volt, Jézus elindult (Mk 1,35). Alkalmadtán hosszan virrasztott (Lk 6,12-13).

Jól bírja a tevékenységeivel járó ritmust, amely gyakran kimerítő, fáradalmas, olyannyira, hogy nem volt ideje az evésre sem (Mk 3,20). Napjai nagyon megerőltetően telnek: gyakran még éjszaka is hoznak hozzá betegeket, akik gyógyulást kerestek, sokszor keresik fel őt kérdésekkel, hogy őt hallgathassák s ellenfelei is gyakran készítették arra, hogy belemenjen idegölő teológiai vitatkozásokba. Ha talált volna éppen egy kis pihenést, azonnal nyomába erednek, keresik, nem hagynak neki békét (Mk 1,36-37).

Jézus kitűnő gyalogló volt, persze el is fáradt (Jn 4,6). Az állandó járás-kelest, gyaloglást küldetése megkövetelte tőle, hiszen bejárta egész Palesztínát, s azon kívülre is elérkezett, Filip Cezárea, Tirusz és Szidon vidékeire. Jerikóból Jeruzsálembe eljutni az akkori időben kész teljesítménynek, performance-nak számított (K.Adam, Gesu il Cristo, Brescia, 1944), s ezt is megtette több alkalommal Jézus: sziklás, árnyéknélküli, sivatagos emelkedő volt, amely

megmászásához legalább 6 órára volt szükség s amely több mint ezer méter szintkülönbséget jelentett.

Márai valahogyan így képzei el Jézus életerős egyéniségét:”Tehát erőteljes volt, nem afféle El Greco-mozdolatú. Aki tíz-húsz éven át baltát és szekercét forgat, nem lehet hektikás, sem satnya. Egészséges ember volt, senki nem említi, hogy valaha is megbetegedett volna...Nem volt satnya, de nem volt hús-izom óriás. Inkább szikár lehetett, mint minden ember, akit belső tűz éget...Törődött volt, mert az úton, mely a Golgotára vezetett, összeroskadt. Barabás, a rabló, nem roskadt volna össze a kereszt súlya alatt. De nem volt beteges.” (Márai S., Harminc ezüstpénz, 40-41).

Szépség

Szép volt-e vagy csúnya Jézus? Ez a téma különösen foglalkoztatta az első keresztényeket. Erre vonatkozólag kevés információnk van a szent szövegekből. Csupán utalások lehetnek erre vonatkozólag Lukács evangéliumából.”Még beszélt, amikor egy asszony a tömegből odakiáltotta neki:’Boldog a méh, amely kihordott és az emlő, amelyet szoptál”(Lk 11,27-28). Íme Jézusnak egy ismeretlen női csodálója, aki nem bírja megállni, hogy csodálatát ki ne fejezze, még annak árán is, hogy Jézust félbeszakítja. Ez a lelkes nő arra utal, hogy Jézusnak nem elhanyagolható szépsége, vonzereje, bűvölete lehetett. Jézus persze nem vágódott hanyatt a csodálója bámulatától s dicséretétől, hanem megragadta az alkalmat arra, hogy csodálója figyelmét inkább Isten szavának hallgatására irányítsa.

Jézus szemei

Van egy különleges alkotórésze az emberi szépségnek, amely bár testi jellegű, de mégis a lélek életét tükrözi vissza, s ez nem más, mint a szemek fénye, ragyogása. Jézus szemei valóban vonzóak, mélyrehatóak s elbűvölőek lehettek: aki ezzel a szempárral találkozott, az nem tudta elfelejteni őt!

Az eredeti szövegekben a tekinteni (blepein), nézni igéknek több variánsa is van: körbenézni (periblepesztai); magasba, felfelé nézni (anablepein); befelé nézni (éublepein).

- A. Körülnézni, körbetekinteni: amikor Jézus körbenézett, minden elhallgatott, s félelemmel telt el. Ezzel a körbenézéssel hív minket az összeszedettségre, még mielőtt hallgatnánk szavait (Lk 6,20). Ezzel a körbenézéssel fejezi ki együttérzését s közösségét tanítványaival (Mk 3,34). Ezzel a körbenézéssel készíti elő a szíveket, hogy tanítását befogadják (Mk 10,23-25). Néha ez a körbetekintése halk, szótlán, annyira intenzív, mintha csak éppen ez a tekintet lenne a célja:”Így vonult be Jeruzsálembe, a templomba. Ott körös-körül mindent szemügyre vett” (Mk 11,11). Máskor ez a körbenezés tele van szenvedéssel és méltatlankodással, olyannyira, hogy a körülötte állók elhallgatnak s nem mernek neki válaszolni:”Erre keményszívűségükön elszomorodva haragosan végignézt rajtuk”(Mk 3,5).
- B. Felfelé, a magasba nézni: Krisztus szemei képesek voltak a magasba tekinteni az Atyához intézett szenvedélyes imában (Mk 6,41). Jézus felfelé nézett, mosolyogva akkor is, amikor egy tisztviselőt keresett, aki egy fára felkapaszkodott, hogy őt láthassa (Lk 19,5).
- C. Befelé tekinteni: különösen megdöbbenő volt az, ahogyan Jézus azokba a személyekbe ’tekintett bele’, aki körülötte voltak, olyannyira nézett beléjük, hogy szinte ez a tekintet szívükig hatolt be. Így tekint befelé akkor, amikor olyan igazságot akar közölni, amelyet mindenképpen be kell vésnie annak, aki őt hallgatta: „Jézus rájuk nézett és folytatta:’embernek ez lehetetlen, de az Istennek nem’ (Mk 10,27). Ezzel a befelé való nézéssel válaszol a gazdag ifjúnak is, akibe

belátott s akit megkedvelt (Mk 10,21). Péter apostol életét leginkább két tekintet alakította át. Az első, amikor először találkozott Jézussal: "Jézus ráemelte tekintetét (emblemszasz auto) s így szólt hozzá: "Te Simon vagy, János fia, de Kéfa, azaz Péter lesz a neved"" (Jn 1,42), a második a megtahgadása utáni: "Az Úr megfordult, s rátekintett Péterre (enebplepszein tu Petro)...kiment és keserves sírásra fakadt"(Lk 22,61-62).

Márai így képzei el Jézus tekintetének hatását, feledhetetlen kifejezését: "Mert egyszer – az Új Idő elején – a damaszkuszi úton találkozott vele egy író. Akkor is „szembejött”, és ez a találkozás olyan volt, hogy a világ beleremegett, templomok márványoszlopai ledőltek, egy világkép cserepekre esett szét. Ilyen volt a pillanat, mikor a názáreti látomás teljes erejével mutatkozott meg egy írónak" (Márai S, Harminc ezüstpénz, 42). Aztán így folytatja: "A názáreti arca a lelkiismeret látomása...Kellott egy arc a nagy panoptikumban, egy arc, amelybe az emberi büntudat belemintázza az irgalom, a részvét és együttérzés vonásait" (Márai S, Harminc ezüstpénz, 42).

Jézus és az apostolok találkozásában is fontos a tekintet, a belenézés: "Jézus nézte őket. Különösen tudott nézni. Egyszerre nézett reájuk és máshová. Olyan volt a pillantása, hogy a gyermekek nevetni kezdtek, az asszonyok megborzongtak, a betegek felnyögtek. A férfiak nem állották sokáig ezt a nézést, lesütötték szemüket, elfordultak" (Márai S, Haminc ezüstpénz, 124). Jézus valahogyan Júdást is megmérégethette szemeivel, de mégis, volt-e valami különös ebben a kapcsolatban. Júdás szoronghatott, feszült lehetett Jézus tekintetétől, amelyet valószínűleg került: "Ez a 'szemtől szemben' nem volt idill. Nem remélhette senki, hogy nyájas élmény szemtől szembe állni a Megváltóval...Júdás nem úgy bámulta a Megváltót, mint rendkívüli, természetfölötti jelenséget, nem is hőkölt és hátrált láttára. A vonzásnak és taszításnak, az ellenkezésnek és beleegyezésnek különös ideghullámai viszolyogtak ilyenkor egy tapasztalt zsidó idegpályáin (Márai S, Harminc ezüstpénz, 145).

II. Fejezet Jézus pszichológiája

Már egy ember belső élete is mindig titokkal teli, mindig misztérium marad, senki sem tudja azt teljes egészében feltárni, megismerni. Ha elkezdjük vizsgálgatni Jézus lelkületét, pszichikus valóságát, akkor a dolgunk még nehezebbé válik. Ez a Jézus életében való pszichológiai kutakodás egyedi, problematikus, izgató, ugyanakkor elbűvölő és megkerülhetetlen. Ezt természetesen mély alázattal és ismereteink szegényes mivoltára való állandó hivatkozással kell tennünk, amennyiben vállalkozhatunk ilyesmire. Vállalkozásunkban legnagyobb segítségünk a szent szöveg, amely gyakran tudósít bennünket Jézus gondolatait, mentalitását, érzéseit, temperamentumát, kifejezési stílusát és magatartásformáit illetően.

Gondolatai, elképzelései közérthetősége, világossága

Ami megdöbbenő Jézus tanítását illetően: gondolatainak rendkívüli világossága, érthetősége. Kijelentéseiben nincsenek kétértelműségek, átfedések, bizonytalankodások. Beszédeiből hiányzik a bizonytalankodás, a szubjektivizmusba való menekülés, a kételkedő formulák (talán, esetleg, szerintem, nekem úgy tűnik), amelyek olyannyira jellemzik a mi beszédmódunkat.

Jézus beszédmódját olyan magas szintű magabiztosság hatja át, hogy az már-már irritáló, zavarbaejtő. Látásmódjában nincs töredékesség vagy koherenciazavar: mindent két lényeges téma köré csoportosít: az Atya (aki minden létezés alapja) és az Ország (amely minden teremtmény célja s amely felé maga a történelem is tart).

Jézus megszólalásának súlyát valahogy így érezte ki Márai: "Amikor a názáreti megszólalt, mindenki tudta, hogy valaminek történni kell" (Márai S, Harminc ezüstpénz, 30). Majd így folytatja gondolatait: "Tanításaiból egy ember szól, aki nem fantáziál. Csodálatos szavakkal tudott beszélni, és szavainak olyan ereje volt, mint az érintésnek... Amikor Jézus megszólal, kényszeríti a hívő embert, hogy bódulat nélkül, racionálisan fogadja el az irracionálisat" (Márai S, Harminc ezüstpénz, 65). Vajon hogyan beszélhetett Jézus Márai elképzelése szerint: "Jézus színesen, gördülékenyen, csodálatos bájjal és az előadásmód megvesztegető könnyűségével, fordulatossággal tudott beszélni... Jézus lendületesen, lefojtott tűzzel, színes szóképekkel beszélt... Jézus, amikor először szólalt meg Kapherneumban, még nem gyújtott, de vonzott és perzselt (U.o.87-88).

Figyelmes a konkrét emberi valóságra

Jézus személyében nem volt megtalálható sem az elszórakozott, figyelmetlen gondolkodó, sem az, aki a megerőltető szellemi munka miatt a jelentéktelennek tűnő dolgokra figyelmet nem volt képes szentelni, sem pedig az a 'superman', aki a jelentőséget nem érdeklő, dicsőséggel nem jutalmazó kisebb dolgokat megvetette volna. Éppen ellenkezőleg: Jézus figyelmes volt mindenre, alapos megfigyelő volt, érdekelte minden s semmi nem kerülte el figyelmét, főleg nem a mindennapinak mondott valóság, amelyben mindannyian éltek s élnek.

Jézus életében a mindennapos események állandóan jelen vannak: gyerekek, aki csibészkednek, akik a tereken játszanak s mondókákkal szórakoztatják egymást (Lk 7,32), az a szomszéd, aki még éjszaka is zavarkodik, az az asszony, aki az elveszett pénzt keresi, az az anya, aki a szülés közben gyötrődik, de aki az épp megszületett csecsemőben gyönyörködik, a ravasz és gátlástalan pénzkezelő, a rabló, aki kirabolja a házat, a földművesek, akik a tereken várakoznak, hogy munkát találhassanak.

Aki ezen mindennapi eseményeket sorolja fel, ezekről beszél, az nem lehetett zárkózott, önmaga világába bezárkózó, elszigetelt egyéniség, hanem aki képes volt arra, hogy 'körülnézzen' s az emberek mindennapjaiban maga is részt vegyen, abba belefolyhasson.

Jézus a legjelentéktelenebb tárgyakat, dolgokat is felhasználja arra, hogy példabeszédeinek részévé tegye azokat: mosnivaló poharak és tányérok, fáklya, só, amit a konyhában használtak, egy pohár friss víz, a jó és a rossz bor, a szálka és a gerenda, a moly, a fügefafa legelső levelei, a mag, amely a földbe hullhat. Ezt a listát vég nélkül lehetne sorolni. Mindez viszont elégséges arra, hogy Jézust ne úgy gondoljuk el, mint aki valamiben is hasonlíthatott volna egy 'ideológus'-ra, elméletgyártóra, aki a mindennapi emberek legkisebbnek, legjelentéktelenebbnek vélt dolgaira ne gondolt volna, azokat ne vette volna figyelembe!

Jézus végtelen érzékenységgel rendelkezett a legkisebb, legjelentéktelenebb valós dolgok iránt: éppen ez volt utánozhatatlan benne. Mindenkiel, mindenkinek tudott szólni valamit, még a legegyszerűbb embereknek is, s mindazt amit felismert, azt eredetiségében s tisztán adott tovább, olyan nyelvezettel, amellyel nem rendelkezik sok professzor s politikus.

Jézus erős akaratereje

Jézus intelligenciájának fényessége s kommunikatív képessége összetalálkozott egy erős akarattal, amelyből hiányzott a lanyhaság s amely segítségével képes volt gyors döntéseket végrehajtani s hezitálás nélkül hűen ragaszkodni elveihez.

Ez az akarati szilárdság gyakran megjelenik külső magatartásában is, magával ragadja s mélyen megdöbbeníti a körülállókat is: „Elhatározta, hogy Jeruzsálembe megy”(Lk9,51). Ez az eredeti olvasatban még jelzésértékűbb: 'to proszopon eszteriszen tu poreuszthai eis Ierusalem' (arca megmerevedett, megdermedt, hogy Jeruzsálembe megy).

Jézus tulajdonképpen egy olyan vezető, aki - miután előre meghatározta saját útját, eldöntötte merre megy, s mit akar tenni – olyan eltökéltséget áraszt a körülötte lévőkre, hogy az elcsodálkozást, alávetettséget, s nyugtalanságot váltott ki: "Úton voltak Jeruzsálem felé. Jézus elől ment, ők pedig aggódva követték"(Mk 10,32).

Jézus szabadsága rokonsága és ellenfelei előtt

Jézus különösképpen szabad embernek mutatkozott. Senkinek sem sikerült eltérítenie őt saját szándékától, elgondolásaitól.

Jézus szabad saját 'klán'-ja, rokonsága előtt, akik őt melleleg bolondnak, örültek vltek (Mk 3,21). Rokonsága persze azon van, hogy Jézus népszerűségéből előnyt, elismertséget kovácsoljon, s ezért megtesznek mindent, hogy a volt rokonsági szálakat „helyreállíthassák”(mk 3,31-34)

Jézus szabad saját népe vezetői s saját ellenfelei előtt is, akik igyekeznek keresztbetenni saját küldetése kivitelezésében, s akiknek velősen csak ennyit mond: "Amíg Atyám munkálkodik, addig én is munkálkodom"(Jn 5,17).

Jézus elismeri és tiszteli a tekintélyt, de nincs a tekintélyt képviselők felé semmiféle félsze. Elég arra gondolni, hogy milyen módon reagál a farizeusok, szaduceusok provokációira: "Tévedtek, mert nem ismeritek sem az Írásokat, sem az Isten hatalmát"(Mt 22,29). Jézus Heródesnek sem küldözgetett éppen udvarias üzeneteket: "Menjetek, s mondjátok meg annak a rókának..."(Lk 13,32).

Mindazonáltal, őszinteségét, nyíltszívűségét még a vele ellenséges emberek is elismeéssel fogadják, értékelik, legyen szó akár a farizeusokról, vagy heródiánusokról: "Mester, tudjuk, hogy igazat mondasz és nem vagy elfogult senki irányában, mert nem veszed tekintetbe az emberek személyét, hanem az igazsághoz híven tanítod az Isten útját"(Mk 12,14).

Jézus szabadsága barátai előtt

Jézus még barátai figyelmessége, a hozzájuk fűződő érzelmi kötelékei – ami emberileg nagyon nehéz feladat – ellenében is megőrzi szabadságát. Egyik tipikus esete ennek a Péterhez fűződő barátsága. Péter Jézust hitéből fakadóan elismeri Megváltójának, a Messiásnak, s ehhez hozzátesz sok-sok dicséretet, felmagasztalja Jézust, de még ezen is túlmegy: el akarja Őt téríteni a 'kereszt'-től. Erre Jézus a következőképpen reagál: "Megfordult és rászólt: 'Távozz tőlem sátni! Botránkoztatsz, mert nem arra van gondod, amit az Isten akar, hanem arra, amit az emberek akarnak'" (Mt 16,21-23).

Hasonlóképpen reagál Jézus akkor is, amikor átéli azokat a 'kritikus órákat', amikor az ő tanítását 'testéről' s 'véréről' nem akarják elfogadni s egyesek el is hagyják őt. Még ekkor sem 'enged' tanításából, nem változtatja meg 'barátai' kedvéért, vagy csak azért, hogy el ne veszítse őket, barátok nélkül maradjon, vagy hogy 'minden áron kapcsolatba maradjon velük': "Ti is el akartok menni?"

Jézus szabad mások ítéletei, megítélései előtt

Jézus szabad még a „valamilyennek tűnni akarás”-tól is, azaz nem foglalkozik azzal, hogy hogyan, milyen módon ítélik meg személyét, tevékenységét, milyen véleményeket alakítanak ki róla. Ő folytatja küldetését, útját, még akkor is, amikor a jó hírneve kezd csökkenni, fogyni: "Eljött az Emberfia, eszik is, iszik is, s azt mondják rá, lám a falánk, iszákos ember, a vámosok és bűnösök barátja" (Mt 11,19).

Jézus, azt amit másokra mond, ugyanúgy érti önmagára vonatkozólag is: "Jaj nektek, ha az emberek hízelegnek nektek!" (Lk 6,26).

Jézus érzékeny lelkülete

Gyakran szokott megtörténni az, hogy amikor valaki abszolút szabad, emancipálódott, hogy mások baja felé érzéketlen, közömbös, száraz. De ez nem Jézus esete: benne megtalálható a egy fenséges szabadság, ugyanakkor nagyon érzékeny, az érzelmek széles skálája fedezhető fel benne.

Például nem fékezi haragját akkor, amikor meg szeretne gyógyítani egy beteg embert, s ellenfelei érzéketlenségüket 'teológiai' magyarázatokkal támasztják alá, s csak azért nem engednék meggyógyítani őt, mert szombati nap van; amennyiben meggyógyítaná Jézus őt, 'teológiailag' megvádolják, strumentalizálják a gyógyulás tényét: csak a teológiai indok számít, s nem pedig az ember (v.ö.: Mk 3,1-6). Jézust nem lehet eltántorítani, érzékenyen reagál, s a szegény embert középre hívja, s ahogy az eredeti szöveg mondja, 'haragos arccal néz azokra, akik körülötte állottak' (met orges), s elszomorodik (szüllüpuomenos) szívük keménysége láttán.

Szánalom, részvét

Az evangelisták gyakran számolnak be arról, hogy Jézus az emberi nyomorúság előtt mennyire mélyen érzett szánalmat, részvétet. S állandóan olyan igéket használnak, amely részvét, szánalom 'fiziológiai' szinten való megnyilvánulást takar: splaknizesztai (részvétet érezni), amely a splachna szóból ered, amely 'zsigereket' jelent.

Jézus szánalma annyira készséges, hogy amint a két vak kiáltását meghallja, azonnal elérzékenyül (Mt 20,34); Jézus elérzékenyül akkor is, amikor látja egy özvegyasszony siralmát, szorongását egyetlen fia fölött: "Amikor az Úr meglátta, megesett rajta a szíve és megszólította: 'Ne sírj!' (Lk 7,13); Jézus érzelmileg éli át azt is, amikor rádöbben arra, hogy a tömegnek nincs mit ennie (Mk 8,1); érzelmeivel reagál akkor is, amikor az emberiség fölött mélyen elgondolkodik, s

rájön arra, hogy mennyire elszéledt, eltévelyedett, szétszórt:”Amikor kiszállt és látta a nagy tömeget, megesett rajtuk a szíve”(Mk 6,34).

Barátság

Jézus mély érzéssel rendelkezett a barátság irányába s annak minden fokát, intenzitását átélte.

Az apostolokat ’barátjainak’ nevezi. Olyan barátságról van szó, amely aggódó, figyelmes, szolgálatkész, fáradságot s áldozatot nem ismer:”Gyertek velem külön valamilyen csendes helyre, és pihenjeteK egy kicsit”. A 12 közül legközelebb Péterhez, Jánoshoz és Jakabhoz állott, ők voltak azok, akik látták dicsőséges átváltozását (Mk 9,28), szenvedését a Getszemáni kertben (mk 14,32-42). Viszont csak Jánosnak tulajdonították azt, hogy 6t különösképpen szerette (Jn 13,23).

Az apostolokon túl mély barátság kötötte egy betániai családhoz is:”Jézus szerette Mártát, a nővérét, Máriát és Lázárt”(Jn 11,5).

A gyerekek és az asszonyok

Jézus nagyon kedvelte a gyerekeket:”Kisgyerekeket hoztak hozzá, hogy tegye rájuk a kezét. De a tanítványok elutasították őket. Amikor Jézus észrevette, helytelenítette /az eredeti kifejezés szerint ’nem viselte el’ – éganaktészen – és mondta nekik:’Hagyjátok, hadd jöjjenek hozzám a kicsinyek, ne kadályozzátok őket, hiszen ilyeneké az Isten Országá”(Mk 10,13-16).

Jézus az asszonyok, nők felé is udvarias, figyelmes volt, s gyakran védelmükre kelt. Megment egy ismeretlen n6t a megkövezést6l (Jn 8,1-11); megdicsér egy b6nös n6t a ház ura elégedetlenkedése, zsörtöl6dése ellenében (Lk 7,36-50); elveti J6dás s mások mérgel6dését, akik Mária váratlan gesztusát s nagylelk6ségét elvetik:”Hagyjátok, mit akadékoskodtok, hisz j6t tett velem!”(Mk 14,6).

Sírás és ör6m

Különleges volt Jézus pszichikai stabilitása, tartása, önuralma! Nyugodt, nem veszi el józan gondolkodását, nem ’pánikol be’ még egy félelmetes vihar esetében sem (Mk 4,35-41). Ugyanolyan megd6bent6, hogy milyen higgadt lelk6lettel szembesül s szinte hipnotizálja azokat a ’bevadult’ názareti embereket, akik 6t meg akarták ölni:”Felpattantak, ki6zték a városon kívülre, és fölvezették arra a hegyre, amelyen városuk épült, a szakadék szélére, hogy letaszítsák. De 6 áthaladt közöttük és eltávozott”(Lk 4,28-30).

Jézus mégsem egy ’nyugalmából kibillenthetetlen’ jellem, a viktóriánus társadalom ’gentleman’-je, aki nem engedi magát befolyásolni, bevonni a küls6 világ eseményei által. Ellenkez6leg, Jézus mások el6tt sem rejti el érzelmeit, megd6bbenését:”Amikor látta, hogy sír és a vele j6tt zsidók is sírnak, Jézus lelke mélyéig megrendült”(Jn 11,33). Egy barátjának a halálára való gondolat maga elég volt arra, hogy Jézus sírásban ’törjön ki’:”Jézus könnyekre fakadt. Erre a zsidók megjegyzték:”Nézzétek mennyire szerette””(Jn 11,35-36). Hogy Jézus könnyekre fakadjon, elég volt az, hogy elmélkedett Jeruzsálem sorsa föl6tt.

Jézus tudott lelkesedni is, s hagyja, hogy 6t ’megfert6zzék’ tanítványai ör6me azután, miután küldetésükb6l visszatértek, s beszámoltak tapasztalataikról:”A hetvenkét tanítvány nag ör6mmel tért vissza...Abban az órában Jézus kit6r6 ör6mmel dics6ította Istent a Szentlélekben”(Lk 10,17-21).

Jézus tehát az a személyiség volt, aki tudott sírni s tudott ör6lni. Arról vannak írásos emlékeink, hogy sírt, mivel látták; arról, hogy közösségben, mások társaságában boldog tudott lenni, csak sejtéseink vannak abból a tényb6l, hogy 6t szívesen hívták meg, látták vendégül a vámosok, aki általában jókedvűek, szórakozást kedvel6 emberek voltak.

Amikor kimerült emberekkel találkozott Jézus, akkor azokat megsegítette, biztatta, komolyan foglalkozott velük, de ez nem vezette odáig, hogy ünneprontó legyen túlságosan melankólikus gondolkodásmóddal vagy a világ bajaival, negatívumaival, az éhínségben szenvedők problémáira való figyelemfelhívásával ostromozó beszédeivel. Jézus példájára hivatkozva, szt. Pál apostol is meghatározott egy alapvető keresztény viselkedésmódot: "Azokkal, akik örülnek, örüljétek, s a sírókkal sírjatok"(Rm 12,15).

Jézus zsidósága

Jézus tipikusan úgy gondolkodott, beszélt, cselekedett, mint bármely más Izrael szülőtte. Kétség sem férhet zsidóságához, zsidó mivoltához. Mentalitása, felfogásmódja, nyelvezete tipikusan az, amely a zsidó népet jellemezte. Gyakran idéz a szent szövegekből, amelyek gyakran spontán módon hagyják el ajkait. Hozzá gyakran állnak közel híres nemzettársai, akiket oly sokszor idéz, mint Ábrahám, Mózes, Dávid, Salamon, Izaiás, Jónás.

Jézus korának jellegzetes dialektusát használja, természetesnek véli, elfogadja, s ezzel a dialektussal hallgattatja el a nép hivatalos tanítóit, a farizusokat egy zsoltár értelmezése kapcsán (v.ö.: Mk 12,35-37; Mt 22,41-46). Jézus nyelvezetét leginkább a korabeli szemita stílus jellemezte, amely gyakran használta a paralellizmust, a párhuzamosságot, persze különféle változatokban (Mt 10,24 vagy Mt 7,24-27).

A szív

Jézus szíve is zsidó volt. Mélyen s különös módon szerette földjét s népét. Úgy véli küldetése elsősorban hozzájuk szól: "Küldetésem csak Izrael házának elveszett juhaihoz szól"(Mt 15,24). Nem csupán ő, hanem még tanítványai is elsősorban Izrael földjéhez, népéhez kötődnek saját küldetésüket illetően: "A pogányokhoz vivő utakra ne térjétek rá"(Mt 10,5-6).

Dávid városa, Jeruzsálem is különös helyet foglal el Jézus szívében, olyannyira, mint már láttuk, hogy sírva tör ki, meghatódik elkövetkezendő jövőjét érezvén (Lk 10,41-42).

Jézus az integrált egyéniség

Jézus egy tipikus zsidó hagyományörző, aki tiszteli nemzetének törvényeit, szokásait. Mindt minden más zsidó, ő is szombatoként látogatja a zsinagógát, minden évben megünnepli a Húsvétot a rituális előírások szerint, mint mindenki más, fizeti a templomnak járó adót: "Odamentek Péterhez az adószedők és megkérdezték: 'Mesteretek nem fizet templomadót?'" "De igen" – felelte"(Mt 17,24-25).

Vannak s voltak mindig gondolkodók, akik Jézusban szívesen láttak volna s látnának forradalmárt, politikai vagy társadalmi lázadót, esetleg agitátort, de a szent szövegek mindezen feltételezéseknek ellentmondanak. A mai modern nyelvezettel kifejezve, Jézus inkább az ellenkező volt: integrált, 'beilleszkedő' egyéniség.

Minden rendelkezést tisztelt, még a papság szakrális hatalmát is lényegesnek tartotta: "Menjétek, mutassátok meg magatokat a papoknak"(Lk 17,14). Nem akarja helyettesíteni sem önmagával vagy másokkal azokat, akiket kijelöltek hivatalosan a jogi, igazságügyi területek élére: "Mester mondd meg testvéremnek, hogy ossza meg velem az örökséget." "De elutasította: "Ember ki hatalmazott fel rá, hogy bírótok legyek"(Lk 12,13-14).

Jézus 'integrált' mivolta annyira teljes volt, hogy képes elkerülni a rómaiakkal folytatott szembenállásba való belekeveredést, sőt gyakorlatilag elismeri a rómaiak által követelt adó befizetési kötelezettségét is (v.ö.: Mk 12,13-17).

Gazdasági ügyek

Jézus, mint jó zsidó, nem demonizálja a pénzt. A pénzt tiszteletben tartja, s gondoskodik mindarról, ami szükséges volt küldetése számára.

Kis közösségének volt saját pénztárosa (Jn 12,6; 13,29), s gondoskodik arról is, hogy tanítványai boldoguljanak, fenntartható életmódot folytathassanak: "Vele volt a tizenkettő és néhány asszony, akiket a gonosz lelkektől és a különféle betegségektől megszabadított: Mária, a magdalai, akiből hét ördög ment ki, Johanna, Heródes intézőjének, Kuzának a felesége, Zsuzsanna és még sokan mások, akik vagyonukból gondoskodtak róla"(Lk 8,1-3).

Jutalom a mennyek országában

Jézus ismét hű marad zsidó „forma mentis”-éhez, amennyiben a lélek életéről s a Teremtővel való kapcsolatáról értekezik.

Sohasem felejtkezik meg a jutalomról, amely a jó cselekedetek ösztönzője: "Mert nagy jutalomban részesültök a mennyben"(Mt 5,2 és Lk 6,23). Tudatja velünk, hogy az igaz és élő Isten nem a kanti etika követője, tehát nem véli úgy, hogy az érdektelenség az erkölcsi viselkedés fontos és lényeges eleme lenne: "Atyád, aki a rejtekben is lát, megjutalmaz"(Mt 6,4.6.17).

III. Fejezet Jézus eredetisége

Olyan tan, amelyet hatalommal oktat

Jézus, mint láttuk, tökéletesen beilleszkedett az akkori palesztin életbe, társadalomba, zsidóként ismeri saját kulturáját, részt vesz saját népe történelmében, egy rabbi, aki beszél, érvel, ismeri s idézi a Szentírást, úgy mint akkoriban Izrael 'tanítói' (v.ö.: Jn 3,10).

Viszont Jézus jelenléte, tanítása, magatartása újdonságként tűnt föl, amelyre eddig még nem volt példa: "Senki nem beszélt úgy, mint ez az ember!" (Jn 7,46), mondják ezt azok, akiket azért küldtek hozzá, hogy letartóztassák.

Már küldetése elején hallgatói valami olyat tapasztalnak, amelyre nem számítottak, váratlan volt, megdöbbentő, felkavaró, különös. Fontos megemlíteni azt a szófordulatot, amit Márk használ sajátos, népies kifejezésében a Kafarnaumban történetekre vonatkozóan: "Mindnyájan elcsodálkoztak." "Ki ez? – kérdezték. Tanítása egészen új, s akkora a hatalma..." (Mk 1,27: didakhé kainé kath'eksouszian). Persze nem szabad elfelejtenünk Jézus taumaturgikus, gyógyítói sikereit sem, de ez is csak azt támasztja alá, hogy hallgatóiban az eredetiség, az erő, a frissesség nyomait hagyta meg, mivel tanításában teljesen más volt, mint az írástudók.

Az írástudók lehatárolták magukat az íráskor fejtegetésében, elemzésében, abban voltak érdekeltek, hogy minél pontosabban, részletesebben, aprólékosabban értelmezzék azokat. Jézus ezzel ellentétben minden hallgatót direkt kapcsolatba akar hozni és közösségbe vonni valamilyen 'valóra váró valósággal': "Ma beteljesedett az Írás, amit az imént hallottatok" (Lk 4,21).

Márai így képzelet el a Jézus által hozott új tanításra való reakciókat: "És mert kitűnő hallásuk volt, prófétai, ezenfelül politikai és hatósági értelemben is edzett és gyakorlott hallásuk: rögtön tudták, hogy ez nem köznapi jó hír, hanem valóságos és igaz" (Márai S., Harminc ezüstpénz, 63).

„Politically incorrect”

Jézus tanítása terjed, valami mást hallanak, amit eddig, s tanításáról egész Izrael tud. Ez az új mester valami egészen újat, még nem hallott üzeneteket küld szét, s ez krízisbe, nehézségekbe taszít sok eddigi meggyőződést, amelyek eddig vitathatatlanok, megkérdőjelezhetetlenek voltak.

Jézus, bár teljes hűséggel és hittel magáénak vallja a zsinagóga tanítását, mégis akár egy antikonformista, egy nem alkalmazkodó bukkan fel. Sőt, ha mai nyelvezettel szeretnénk kifejezni, Jézus „politikailag inkorrekt”. Jézus ezen antikonformizmusa éppen legtöbbször szinte 'botránykeltően' mutatkozik meg.

Jézus politikailag inkorrektisége jelenik meg a vámosokkal, gazdagokkal, a római hatósággal együttműködőkkel, a rablókkal, s abúnösökkel való viszonyában.

Tévedés ne essék, Jézus sohasem enged az erkölcsi bűn elítélésében, de mégis napnál világosabb, hogy magatartásában s nyelvezetében az akkori társadalmi környezet elvárásaihoz képest „botrányos” volt. De Jézus a körülállók, az őt figyelők véleményére nem ad semmit, azt amit szélsőségesnek, botrányosnak vélnek, nem ad okot aggodalmának: "Bizony mondom nektek, a vámosok és cédák megelőznek benneteket az Isten Országában" (Mt 21,31-32).

A bensőségesség elsőbbsége

Jézus elutasítja a farizeusok túlzó legalizmusát és ritualizmusát, amely elviselhetetlenné s elnyomóvá vált. Ezzel szemben állítja, hogy elsőbbsége van a szándéknak s a belső tisztaságnak.

Ennek alapján elveti annak az elvét is, hogy különbséget tegyenek tiszta s nem tiszta ételek között: szerinte minden állat a Teremtő szándéka szerint az ember táplálékává lehet.

Az evangéliumi elbeszélés rögzíti Jézus ezen antikonformista megállapítását: "Nem az tisztátalan, ami bemegy az ember száján, hanem az, ami az ember száját elhagyja. Egyes tanítványai megjegyezték: 'Tudod-e, hogy a farizeusok megbotránkoztak azokon, amiket mondottál'" (Mt 15,10-12). Jézus ezen a ponton nem köt semmiféle kompromisszumot, s otthon, tanítványai körében megmagyarázza, hogy mit is értett az elmondottak alatt: "Nem tudjátok, hogy ami kívülről kerül be az emberbe, nem szennyezheti be, mert nem hatol a szívébe, hanem csak a gyomrába.." (Mk 7,18-23).

Szegénység, mint szerencse

Jézus abban az esetben sem volt politikailag korrekt, amikor azt állította, hogy a gazdagság inkább nem áldás, hanem veszélyforrás, s hogy a szegények helyzete lelki értelemben előnyösebb.

Jézus ezen állítását a tanítványok azonnal furesának találták: "Jézus körülnézett, s mondta tanítványainak, milyen nehéz azoknak bejutni az Isten országába, akik gazdagok... Könnyebb a tevének átjutni a tű fokán, mint a gazdagnak bejutni az Isten országába" (Mt 19,23-26).

A válás elítélése

A válást elfogadták az ókori görögöknél, rómaiaknál, s szinte minden akkori társadalomban. Izraelben is hallgatólagosan beleegyeztek, nem tiltakoztak ellene, legfeljebb a különböző rabbinikus iskolák között voltak nézetletérések, véleménykülönbségek.

Jézus – egyetértésben a mózesi hagyománnyal – kijelenti nyíltan: "Aki elküldi feleségét és mást vesz el, házasságtörést követ el ellene. Ha pedig a feleség hagyja el férjét és máshoz megy, házasságot tör" (Mk 10,11-12). Ez olyan szabály, amit sohasem szabad megszegni, még akkor sem, ha az elhagyott fél javára szolgálna: "Aki elbocsátja feleségét – hacsak nem paráznasága miatt -, okot ad neki a házasságtörésre. Aki elbocsátottat vesz feleségül, az házasságot tör" (Mt 5,32).

Jézus tehát ebben a kérdésben is politikailag inkorrekt, olyannyira, hogy még tanítványai is szarkasztikus megjegyzést fűznek hozzá: "A tanítványai megjegyezték: Ha így áll a dolog a férj és a feleség között, nem érdemes megházasodni".

Az Isten Országáért való cölibátus javaslata

Jézus egy olyan ideált javasolt, amely – a zsidók és nem zsidók meggyőződésével ellentétben – a tökéletes tisztaságot helyezi előtérbe: "Csak az fogja fel, akinek megadatott. Van aki azért kptelen a házasságra, mert úgy született. Van, akit az emberek tettek a házasságra alkalmatlanná. Végül van, aki a mennyek országáért önként mond le a házasságról. Aki fel tudja fogni, az fogja fel" (Mt 19,10-12). Jézus ezen javaslata teljesen ellentétes, provokatív az akkor általános felfogással, véleményekkel.

Jézus eredetiségének titkos forrása

Vajon Jézus honnan veszi azt az energiát és fényt, amely által szavaiban és tetteiben megnyilatkozik az a bátor és magabiztos eredetiség? Mely rejtett forrás öntözi s termékenyíti meg ennek a z 'Izrael' furcsa mesterének döntéseit, gondolatait, magatartását?

Ennek a mesternek bizony van egy nagyon is féltékeny titka: Jézus belső életének szíve s értelme nem más, mint egy rendkívül erős „Atya-érzék”.

Az Isten atyai volta az Ószövetségben

Úgy gondolni Istenre, mint atyára, a zsidók körében szinte teljesen ismeretlen volt. Ozeás próféta leírta Jahwe atya gondoskodását, amelyet Izrael irányába mutatott ki:

„Gyermek volt még Izrael, amikor megszerettem,
Egyiptomból hívtam meg fiamat.
De minél jobban hívtam őket, annál inkább eltávolodtak tőlem:
Baaloknak áldoztak, bálványoknak gyújtottak jó illatot.
Pedig én tanítottam meg járni Efraimot,
A karomon hordoztam, mégsem ismertek el,
Hogy a gondjukat viseltem.
Puha köteléssel vonzottam őket,
A szeretet kötelékeivel,
Olyan voltam hozzájuk, mint aki arcához emeli a csecsemőt,
Lehajoltam hozzá, enni adtam neki.

(Oz 11,1-4)

Isten atyai mivolta leginkább a választott nép felé nyilvánul meg: „Izraelnek atyja vagyok”(Jer 31,9). Ugyanígy jelenik meg Isten a prófétai írásokban is: „Ha atya vagyok, akkor hol van az a tisztelet, amely nekem járna”(Ml 1,6).

Később az Izrael, a választott nép atyja az árvák és özvegyek védelmezője s atyja lesz (Zsolt 86,6), majd később a fiak atyja: „Mint atya, aki megkönyörül fiain, úgy Isten is irgalmaz mindazoknak, akik őt félik”(Zsolt 103,13). Ezt követően elérkezünk egy egyéni, individuális felfogásmódhoz, amely szerint minden egyes igaz büszkélkedhet azzal, hogy az ő Isten 'atya', apuka, édesapa.

Az 'atya-érzék' Krisztus lelkében

Bár, mint láttuk, Isten atyaként szerepelhet Izrael életében, de eddig senki sem tapasztalta meg olyan világosan, mélyen, érzékenyen, felbuzdulva Isten atyaságát, mint Jézus. Minden beszédében, tettében, minden órájában egy meleg, érzelmes emléke jelenik meg az Atyáról, s ez itatja szinte át az evangéliumok minden lapját.

„De miért kerestek? Nem tudtátok, hogy nekem Atyám dolgaiban kell fáradoznom?”(Lk 2,49). Ez az első esemény, amikor Jézus az atyjáról beszél. Az első, de az utolsó szavai is az Atyáról szólnak: „Atyám, kezedbe ajánlom lelkedet”(Lk 23,46). Szinte azt lehetne mondani, hogy minden megszólalásában vagy az Atyáról beszél, vagy Atyjához szól vagy az Atya emberiségre vonatkozó üdvtervét közli!

Hogy Jézus atyjával lehessen, vele beszélgethessen – azaz imádkozhasson -, amihez a legteljesebben akar koncentrálni, a nap során csendeket, elszigetelődő pillanatokot, időszakokat iktat be. Imádkozik hozzá megkeresztelkedésekor (Lk 3,21); hozzá fohászkodik, mielőtt a rászorultakon segítene (Mk 7,34; 9,29; Jn 11,41); hozzá könyörög, mielőtt az apostolokat kiválasztaná (Lk 6,12-15); hosszan imádkozik hozzá az utolsó vacsorán s kéri az Atyát, hogy eléggé felkészült lehessen a gyötrelmes szenvedésre (Jn 17,1-26; Mt 26,36-42).

Néhány évvel ezelőtt egy nagyon érdekes könyv jelent meg Olaszországban. A könyv szerzője (Claudio Risé, Il padre. L'assente inaccettabile. Edizioni San Paolo, 2003.) a nyugati társadalom legfőbb baját abban látja, hogy egyre inkább eltávolodott az Istentől, mint Atyától. Ezt az eltávolodást bizonyos történelmi események is felerősítették. A szerző Cordes-t idézi, aki szerint „Isten munkálkodásának és lényegének az alapja az atyai mivolt”(P.J.Cordes, L'eclissi del padre, un

grido, Marietti, 2002). Egy felmérés szerint szoros kapcsolat van az apa és az Isten megtapasztalásában: ha az apa nem megy templomba gyermekével - attól függetlenül, hogy az anya megy-e vagy sem -, akkor a felnőtté vált gyerekből, aki templomba jár majd, az 50-ből csupán egy; ha az apa is megy a templomba a gyerekével, akkor azon gyerekek 2/3-a vagy ¾ fog szintén templomba járni felnőttként. A vallásos funkciókból való apai részvétel hiánya mást is magával von: az élet értelmének elvesztése, magány, elhagyatottság érzése, félelem attól, hogy 'nem vagyok képes valamit megtenni' stb.

De mégis miért, hogyan ez a szoros párhuzam az apával és az istenséggel való viszonyban? Vajon miért tükrözi olyan híven az apával való viszonyunk a transzcendenssel való kapcsolatunkat? Risé szerint ennek több oka is van:

- A. Az Atya mint Teremtő: mindenki érzi azt saját apjában, hogy tőle kapta az életet, ő az aki őt nemzette. A vallásos megtapasztalásban Istent szintén ilyen tulajdonsággal ruházhatjuk fel (v.ö.:Zsolt 138). A szülőnek ezen tulajdonságát, mint tehát aki létrehoz, alkot, olyan érzelmek kísérik, mint a 'valaki társának' lenni, 'elkísérve lenni', 'valakihez közel lenni'. Az ember tehát soha nincs egyedül, még akkor sem, ha nincs jelenleg mellette senki, mivel van apja, őt egy apa 'alkotta'. Az apa, aki őt 'létrehozta', őt ismeri, sajátjának tudja, s ez minden elhagyatottságot, mellőzést, egyedüllétet legyőz, eltávolít. Klinikai tapasztalatok azt igazolják vissza, hogy az emberi szorongás akkor ver gyökeret, amikor hiányzik a legelső, leglényegesebb kapcsolat, az 'ős-társ'. Amennyiben ez hiányzik, úgy előbb-utóbb az élet értelme is hiányozni fog: nem tudja honnan jön s hová tart! A szorongás kialakulásának legfontosabb gátló tényezője maga az apa biztos, bizonyossággal eltöltő jelenléte (még akkor is, ha az követelményeket támasztó), az az apa, aki 'teremt', 'létrehoz', aki ismeri az irányt, az élet értelmét. Az apa-tapasztalat nélkül a gyermek nem képes megismerni az életbe vetett alapvető és megnyugtató bizalom érzelmét: képtelen lesz bízni az életben. Helyette inkább az egzisztencia mániákus, gondterhelt és szorongásos ellenőrzése lép színre, amely tipikus a kényszerneurózisban.
- B. Az Atya, mint aki a szabadságot nyújtja: az apa pszichológiailag megszabadhatja a gyermeket a biográfikus kondícióktól, az előző generációk betegségeiből, a 'családi neurózisból'. Az apával kötött szövetség a gyermekből „más-valaki”-t hoz létre, nem pedig a családi patológiák és tipológiák summáját, egyvelegét. Az apa megszabadítja gyermekét a „törvény” alól, amelynek eddig rabszolgája, ismétlője volt (v.ö.:Gal 4,4-5). Az atyának gyermeke lenni tehát egyenértékű azzal, hogy potenciálisan szabadok vagyunk. Persze az apa fián múlik, hogy megvalósítsa-e majd az atya reá vonatkozó 'szabadság-tervét', avagy aláveti magát a különböző feltételeknek s patológiáknak. Az apa hiánya a gyermekből egyedüllétet eredményez, s ami ezt gyakran kíséri, az anyához való szimbiotikus visszatérést. Az ilyen apátlan egyénből lesz aztán „tömeg-ember”, akiből hiányzik az önállóság, az önálló elképzelés, gondolat.
- C. Az Atya, aki a jövőnkét biztosítja: ha nincs, akitől származnánk, akitől életet kapunk, akkor jövőnk sincsen. Apátlanul nehéz észlelni a jövőt, az 'új'-at, nincs meg bennünk az az ösztönzés, ami a jövő felé irányítana. Az apátlan gyermek tekintete visszafordul a múltba, az elveszett Paradicsomra, ahol a kapcsolat eleve konfliktusmentes. Az ember csak úgy nézhet szembe a szenvedésekkel, konfliktusokkal, nehézségekkel, ha van egy apa, aki elindít az úton, aki biztat a háttérben. Nem véletlen, hogy a zsidó-keresztény szemléletben, amely szerint minden az Atyától származik, a hangsúly gyakran helyeződik az 'útra'(:Én vagyok az út). Pszichológiai szempontból az apa az, aki a mozgás 'dinamikus tapasztalatát' hozza. Ha az apa hiányzik, csak „fékek”, gátak, akadályok keletkeznek, amelyek nem a jövő felé ösztönöznek, hanem a múltba térítenek

vissza. Az Ószövetségben az apa jelenléte a sas által van szimbolizálva; a kollektív tudatalattiban a sas az apa képe, akinek pontosan 3 feladata van: 1.felemeli az egyént az anyagból, amelybe belesüppedt.2.látja a célt már messziről is.3.viszi az egyént, erővel megragadja s szállítja.

- D. Az Atya, aki védelmez: az apa védelmezi, óvja fiát. A Bibliában szt. József személye az, aki azt a feladatot kapta az angyaltól, hogy védelmezze, óvja a gyermek Jézust. Jézus privát élete, aktív élete Józsefre volt bízva, aki őt fokozatosan bevezette a 'világ', megtanította őt az emberi törvényekre. József ellenalakja Heródes, aki nem képes elfogadni az 'újdomságot', s nem hagy számára teret, sőt meg is akarja ölni őt. Minden apának védelmeznie kell gyermekét, védelmezve ezáltal az elkövetkezendő generációt, a világ átalakulását, amely jövőnek hordozója a gyermek maga.
- E. Az Atya, aki megtanít dolgozni: Jézus felnevelésében egyik nagyon fontos mozzanat volt a munkára való oktatás. A bibliai „alávetettség” (Lk 2,51) egyben azt is jelenti, hogy Jézus részt vett József munkájában, tevékenységében. Sajnos ez a lehetőség egyre kevésbé adott manapság: mivel a legtöbb cég már nemzetközi, ezért a felnövekvő gyermeknek nincs kapcsolata apjával a munkafolyamatok elsajátítása során. Pedig ezek a nagyobb cégek okozzák a mai krízist, hiszen az egyre olcsóbb munkaerőre s a nagyobb profitra alapoznak, s tönkreteszik a családi vállalkozásokat, amelyben az emberi kapcsolatok is személyesebbek, egészségesebbek voltak. Az apától lehet megtanulni leginkább azt a képességet is, hogy a fáradtságot elviseljék, hogy jobban koncentrálhassanak.
- F. Az Atya, aki nevel és kijavít: az apa egyik feladata a törvények megtanítása s a hibák kijavítása, ahogyan ez a Második Törvénykönyvben is le van írva:”Ismerd el szívedben, hogy az Úr, a te Istened úgy nevelt, ahogy az ember a fiát neveli. Tartsd meg tehát az Úrnak, a te Istenednek parancsait: járj az ő útjain és féld” (M.Törv. 8,5). Ventimiglia megjegyzi, hogy egyre több az olyan értekezés, könyv Istenről, amely az ő anyai arcát hangsúlyozza ki, s egyre több az olyan egyházi intézkedés, amely inkább matriarkális jellegű, ahol a közösséget úgy képzelik el, mint ugyanannak az Anyának a rabszolgafiai csoportosulását. A Bibliában mégis azért hangsúlyozzák ki Istennek atyai arcvonásait, mert az részben azt a szeretetet fejezi ki, amely a szigorban, ítéletben, kijavításban mutatkozik meg (G.Ventimiglia, *Se Dio sia uno. Essere, Trinitá, inconscio, ETS*, Pisa, 2002). Csak az a fiúgyermek tud emberré, termékennyé, az élet nemzőjévé s majd a maga módján apává válni, akinek a köldökzsinórját az apa elvágta. Az apai javítás, korrekció kiszakítja a gyermeket az 'egybeolvadástól', a fúziótól. Az apa feladata, hogy a gyermeket a világgal, az anyaggal való fúziójából, szimbiózisából kiszakítsa. Ez a fúzióból való kiszakítás csak a kijavítás, ítélet funkciója által lehetséges, amely szeretetteljes, viszont világos, nem kétértelmű, s amely az anyával való szimbiózisból kiszakít s apa fiává tesz. Ha ezen szimbiózisból való kiszakítás sikeres, akkor a fiúban kialakul az akarat képessége. Sajnos az apa korrektív, javító funkciója modern korunkban már nem az apát illeti meg, hanem az államot, s ebből az állami javító funkcióból hiányzik a szeretet, s nem tesz mást, mint saját hatalmának megőrzését, s a bürokratikus apparátus megnövelését. /Idézetek C.RISÉ, *Il padre. L'assente inaccettabile, Il padre e Dio* fejezetéből/.

Mint ebben az alfejezetben megfigyelhettük, s a Risé értekezéséből megismerhettük, nagyon fontos lenne korunkban újra visszatérni az 'atya-érezék'-hez. Jézusban mélyen élt az atya-érezék, s ez nem csupán Fiú-Isten lényéből ered, hanem Jézus pszichés valósága is ebben az irányban alakult, fejlődött: Fiú-Istensége rányomta bélyegét pszichéjére, de ugyanakkor pszichés fejlődése is kihatott az Atyával való kapcsolatára. Két tendencia, amely

egymást erősítik, kiegészítik. Modern korunk egyik nagy problémája az atya-érzék elmúlása, erőteljes csökkenése. Jézusban kitűnő példánk van arra, hogy az atya-érzék fontos, lényeges eleme az Istennel való kapcsolatunkban, s része az egészséges fejlődésnek.

Jézus imája

Jézus, amikor az Atyához beszélt, mit mondhatott Neki? Minden olyan lényeges érzületet tartalmazott Jézus imája, amit egy teremtmény imája kell, hogy tartalmazzon:

- imádás és dicséret (Mt 11,25:ekszomoloumai);
- hálaadás (Jn 11,41:euchariszto)
- kérés arra, hogy Isten dicsősége megmutatkozzon (Jn 12,28:”Atyám, dicsőítsd meg a te nevedet”)
- kérés barátai javára (Jn 17,11:”Szent Atyám, tartsd meg őket a te nevedben, akiket nekem adtál”)
- kérés ellenségei javára (Lk 23,34:”Atyám bocsáss meg nekik, mert nem tudják, mit tesznek”).

Viszont van egy fajta imádság, ami nincs jelen Jézus esetében, ez pedig a megbánás, a bűnbánat, a bocsánatért való fohászkodás. A bocsánatért való fohászkodás minden teremtmény életében jelen kell, hogy legyen, s ez félelemmel, remegéssel tölthet el bennünket, hiszen a „szent” előtt vagyunk, aki transzcendens, örök, végtelen.

A lelkesedéssel eltöltött magány

Most már megérthetjük, hogy Jézus miért volt olyan magabiztos, nyugodt, higgadt még akkor is, amikor olyan véleményt fejezett ki, amelyek szembementek az akkor uralkodó trendekkel, általános felfogásmóddal: az Atyával való bensőséges, fiúi viszony az, amely erőt ad számára s túlmutat minden emberi logikán.

A szentírási szövegek tanúsítják, hogy Jézus milyen könnyedén, örömmel s lelkesedéssel fogadta el az 'elszigeteltséget', az 'elvonultságot', főként akkor, amikor nem akarja, hogy függővé, feltételelessé tegyék elgondolását mások látásmódja, véleménye:”Jézus észrevette, hogy körül akarják venni, erőszakkal meg akarják tenni királynak, azért visszament a hegyre, egyedül”(Jn 6,15). Máskülönb Jézus magánya sohasem egyedüllét:”De én nem vagyok egyedül, mert az Atya velem van”(Jn 16,32).

„Igen, Atyám”

Valami, ami Jézust mozgatja, az nem más, mint az Atyjával való összhang, az Ő akaratának való megfelelés. Ez az, ami őt élteti, fenntartja, erőt ad számára:”Az én eledelem, hogy annak akaratát teljesítsem, aki küldött, s elvégezzem, amit rábízott”(Jn 4,34).

Az Isten akaratát teljesíteni bizony nem könnyű feladat, gyakran tele van fájdalommal, nehézségekkel, s ez igaz Jézus esetében is. Ezt juttatja kifejezésre a Getszemáni kertben való agóniája:”Atyám, ha lehetséges, kerüljön el ez a kehely, de ne úgy legyen, ahogy én karom, hanem ahogyan te”(Mt 26,39).

A zsidókhöz címzett levél szerzőjét is mélyen érintette Jézus atyjához való kapcsolata:”Földi életében hangosan kiáltozva, könnyek között imádkozott, s könyörgött ahhoz, aki meg tudta menteni a haláltól és hódolatáért meghallgatásra talált. Annak ellenére, hogy ő volt a Fiú, szenvedésből engedelmisséget tanult”(Zsid 5,7-8).

Jézus belső világának talán legrövidebb összefoglalója, kompendiuma s mindannak, amit mondott és tett titkos forrása megtalálható ebben a szóösszetételben:”Igen, Atyám”(Mt 11,26: nai

ho Patér). Talán ezt értette szt. Pál is, amikor írja: "Az Isten Fia, Jézus ugyanis, akit mi köztetek hirdettünk...nem volt Igen is meg Nem is, hanem az Igen valósult meg benne"(2 Kor 1,19).

A Teremtő, aki minket szeret

Jézus teljesen átadta magát, rábízta magát erre az Istenre, aki Atya, aki mindennek eredete, forrása, kiindulópontja. Ez a bizalmas viszony az Atyával azért is lehetséges, mert az Atya egyik főbb tulajdonsága az, hogy szeret minket. Ez az egyszerű s mégis különleges igazság, amit Jézus továbbít tanítványai számára is: "Az Atya maga is szeret titeket"(Jn 16,27).

Jézus Istene az az Isten, aki szeretetből mindenről gondoskodik, ami létezik, még az ég madarairól és a mezei virágokról is (Mt 6,26-30). Még a teremtett állatoknál, növényeknél is jobban szereti Ádám fiait s gondoskodik róluk, attól függetlenül, hogy ők hogyan viselkednek: "Aki fölkelti napját jókra is, gonoszakra is, esőt ad igazaknak is, bűnösöknek is"(Mt 5,45).

Szent János apostol első levelében a Mesterről alkotott teológiai nézetét megpróbálja rövid formulába sűríteni: "Isten szeretet"(Jn 4,8).

Milyen választ adunk a szeretetre?

Jogos lenne tehát, hogy a fiak hasonlítsanak atyjukra. Ebből a felfogásból ered számunkra egy életideál: "Legyetek hát tökéletesek, amint mennyei Atyátok tökéletes". De ez mégsem lehetséges számunkra. Viszont ez a buzdítás arra jó, hogy még energikusabban valósuljon meg tetteinkben, mint Isten tetteiben mindaz, amit a szeretet ösztönöz.

Ezért is oktat bennünket Jézus arra, hogy legyünk irgalmasok, mint a mi Atyánk is irgalmas (v.ö.:Lk 6,36), sőt végül egy fontos tanácsot is ad: "Új parancsot adok nektek: szeressétek egymást"(v.ö.:Jn 16,34).

Jogos, elvárható lenne, hogy a szeretetre szeretettel válaszoljunk: az Atya fiai iránt megnyilvánuló szeretete minket is szeretetre ösztönöz iránta. Ez a kereszténység lényege, vallásosságunk alapja, s nem pedig az előírások és rítusok aprólékos felsorolása!

Nem is csodálkozunk Jézusnak azon határozottságán, eltökéltségén, amely által megragadja Izrael Istenéről való mondandója szívét, lényegét: "Mester, melyik a főparancs a törvényben? Jézus ezt felelte: Szeresd Uradat Istenedet teljes szivedből, teljes lelkedből és teljes elmédből. Ez a legnagyobb, az első parancs. A második hasonló hozzá: Szeresd embertársadat, mint saját magadat. Ezen két parancson alapszik az egész törvény és a próféták"(Mt 22,35-40).

A vallási nacionalizmus vége

Jézus túllép mindenféle nacionalizmuson. Persze ezzel Jézus megint csak „politikailag inkorrekt” jelenség.

Kiemelkedő esemény ebből a szempontból az, amit megtapasztal a názáreti zsinagógában: „Sok özvegy élt Izraelben Illés idején, amikor az ég három évre és hat hónapra bezárult, úgyhogy nagy éhínség támadt az egész földön. De közülük egyikhez sem kapott Illés küldetést, csak a szidoni Száreptában élő özvegyasszonyhoz. Ugyanígy Elizeus próféta korában is sok leprás élt Izraelben, s egyikük sem tisztult meg, csak a szír Naamán. Ezt hallva mind haragra gerjedtek a zsinagógában. Felpattantak, s kiűzték a városon kívülre..hogy letaszítsák"(Lk 4,25-28).

Jézus üzenete a vallástörténelem keretein belül

Nincs olyan valaki még a történelem folyamán, aki olyan erővel s intenzitással jelentette volna ki Isten egyetemes atyai mivoltát. Fáradhatatlanul hívja fel a figyelmet hallgatósága számára, hogy a „ti Atyátok”, akiről szó van, a „ti Atyátok, aki a mennyekben van”, a „ti Atyátok az, aki mindent lát titokban”: ez az az igazság, ami Jézus tanításának központjában áll.

Senki sem állította még előtte olyan nyílt tudattal, hogy minden Istennel való kapcsolat lelke, értelme, csúcspontja a szeretet, s hogy ez a szeretet alapvető lelki magatartásmód, amely kell, hogy az emberi együttélést irányítsa.

Senki még előtte nem húzta alá eléggé azt – mindenféle antropológiai értelmezést figyelembe véve –, hogy az elsőbbség a szívé, azaz a belső világé, amely felülmúl mindenféle elvontságot s külsőséget.

Mindez elégséges lenne arra, hogy meggyőzzön bennünket arról, hogy a kereszténység a vallástörténelemben egy meglepő hang s hiteles forradalmi ideál.

De sajnós mégsem érkeztünk el ahhoz, hogy a názáreti próféta eredetiségének igazi értelmét megragadhassuk, megérthessük saját belső világát, saját identitásának meghatározó forrását. Még mindig nem érkeztünk el 2000 év távlatában arra, hogy megérthessük ezt az „egyéni pszichológiát”, amit Jézusban felfedezhetnénk, s nem ismerjük a kulcsát mindannak, amit ezen különleges személynek a titkát megnyithatná!

Az „én Atyám”

Az, ami a názáreti Jézus esetét különlegessé teszi, az, hogy meg volt győződve arról, hogy Izrael Istenével való tényleges kapcsolata határozza meg s ez ilyen értelemben csak számára érvényes. Ha Jézus képes volt azt gondolni, hogy a föld és az ég Teremtője olyan, mint egy 'atyá', akkor ez azért van, mert önmagát úgy képzelte el, mint ennek az atyának a fiát. Olyan fiú, aki a maga hitelességében, egyetlenségében, abszolút mivoltában, azaz ebben a fiúságban senki más sem részesülhet úgy, ahogyan ő!

Isten – amint ő gyakran ismétli – az „én Atyám”: minden érzelmét, szavát, tettét ő ihleti s mindenben ez a meggyőződés irányítja.

Másokat „testvéreinek” hív, mivel ők Isten fiai: „kisebbik testvéreim”, ahogyan olykor magát kifejezi (Mt 25,40). Különösképpen szereti használni ezt a kifejezést apostolaira. De az ő „fiúi” kapcsolatuk más, mint az ő saját kapcsolata „Atyjával”. Amikor a közös atyáról beszél, a „mi Atyánkról”, akkor ezt csak azért teszi, hogy megtanítsa minket imádkozni (Mt 6,9).

Abszolút eredetiség

A szentírási szövegek egyeznek mindabban, hogy Jézus magát Isten Fiának vallotta, s erről a meggyőződéséről még a nem hívő szemtanúk, fültanúk is beszámolnak. A vallásalapítók, a gondolkodók, az emberiség nagy mesterei közül senki sem állított még ehhez hasonlót. Jézus viszont azt állítja, hogy ez a minősítés egyedül őt illeti meg, s egyedül az övé.

Az Atyához való teljes relativitása

Jézus nagyságát és egyedülállóságát egy sajátos keretbe helyezi be: az Atyához viszonyítva mindez relatív. Mindaz ami őt illeti meg kizárólagosan az Atyától jön feléje, tőle kapja. S mindez a „viszonyítás” különlegessé s egyedülállóvá teszi magát Jézus tanítását is: Jézus állandóan, folyamatosan magáról beszél, de ezáltal még sincs az a benyomásunk, hogy arrogáns, hiú, kérkedő lenne.

Előtte még senki sem merete mondani: „Azokat, aki megvallanak engem az emberek előtt, én is megvallom majd mennyei Atyám előtt” (Mt 10,32-33) vagy pedig, hogy „Aki apját vagy anyját jobban szereti mint engem, nem méltó hozzám” (Mt 10,37). Jézus ezen kijelentései megdöbbenően hangzanak, de mégis tökéletes harmóniában van azon személy pszichológiájával, aki önmagáról tudja, hogy ő „az Atya Egyszülöttje” (v.ö.: Jn 1,14).

IV. Fejezet Jézus az ideális, hiteles gyógyító

Jézus megváltói küldetésének egyik fontos eleme volt a gyógyítás. Az Újszövetség olvasásakor az a benyomásunk támad, hogy Jézus kitűnően ismerte s gyakorolta mind az orvosi, mind a pszichoterapeutikus ismereteket, amelyek akkor rendelkezésére álltak.

Jézus olyan orvos volt, aki nem az egészségesekhez, hanem a betegekhez jött, olyan betegekhez, akik magukról elismerték, hogy betegek s segítségre szorúlnak. Jézus nem volt sarlatán, aki olykor szabad utat engedett „érzelmi kitöréseinek”, nem is volt a szimptomákat jól diagnosztizáló ’professzionális ügyeskedő’. Ami Jézust jellemezte gyógyításaiban, az inkább a következő volt: azonnal a „benső”-re mutatott, a lényegre tapintotta meg, a ’szív’-re utalt. Jézusnak megvolt az a sajátos adottsága, hogy tudta, mi lakik a szívben (Jn 2,25). Nem volt szüksége mások információira, nem nézetelt vagy nézett bele betegek ’kartonjaiba’, mert tudta, mi volt a szívben, mély intuícióval megragadta az emberek szándékait, kiérezte gyenge pontjukat (Lk 18,22). Akiben pedig ilyen alapos intuitív képességek voltak, kell, hogy mindenképpen kiváló pszichoterapeuta legyen!

Akivel Jézus találkozott, érezte Jézus intuitív erejét – s ezt nem olyan szentimentális szinten értjük – s nem tudott kibújni alóla: valamilyen módon reagált erre. Jézus intuíciójával megragadta azt, ami/aki éppen előtte volt, mélyen tárgyába/személyébe hatolt, s ezzel tárgyat kihívás elé állította: nem volt menekvés! Vagy elkápráztatta az előtte álló személyt vagy menekülésre kényszerítette pszichológiai értelemben, vagy pedig mindkét folyamat egyszerre gyorsan lezajlott a személyben. Egy csábító rémület után beindultak a védekező mechanizmusok. Bárki tehát, aki Jézussal találkozott, nem távozhatott közömbösen, valami megérintette őt, különösképpen akkor, ha valamilyen testi-pszichikai betegségben szenvedett. A szemtanúk szerint „sohase beszél még így ember” (Jn 7,46), hiszen bármit tett, azt erővel, hatalommal tette, nem azért, mert Jézus rájuk erőltette véleményét, hanem mert Jézussal, személyével való találkozásuk elég volt arra, hogy meggyőződjenek maguk valamiről. Nem csak a szavai győztek meg, hanem tettei, amelyek nagyon hatékonyak voltak, hiszen „erő áradt ki belőle”(v.ö.:Lk 6,19). Ami fontos Jézus gyógyításait illetően: a terápia, amit ő valósított meg, ugyanaz volt, mint saját személyisége, azaz Jézus személye maga a terápia.

Márai valahogyan így képzei el ezt a furcsa erőt, amit Jézusban megláthattak azok, akik találkoztak vele: „Jézus sem akkor a legteljesebb, amikor vándorol és beszél, hanem a néma tartalomban, ami lényéből árad ki a világra...A Messiás-Jézus egyedülvaló volt és személyes. Nem volt őse, magatartását nem sugalmazta semmiféle bölcsélet vagy iskola...Ez az erő egyszerre volt leküzdhetetlenül vonzó és félelmetes...Nem tűr ingadozást, sem alkudozást...Ezért megboroztunk. És néha megtagadták...Nem értették igazában mit akar...Szabadulni sem tudtak tőle” (Márai S., Harminc ezüstpénz, 143-154).

Jézus személyisége tehát maga a terápia. Egy terapeuta csak akkor tud igazán segíteni páciensének, ha elérte saját integritását, identitását, azaz érett személy. Az igazi terapeuta azonosul módszerével. Egy jó terapeuta ismeri önmagát, sőt önkritikát is gyakorol, mert csak így képes jobban megismerni a másik egyént, páciensét. Jézus persze nem használ pszichiátriai kifejezéseket, nem beszél neurózisról, nem tartozik semmilyen iskolához, viszont nagyon jól ismeri a konstruktív illetve a destruktív pszichés folyamatokat.

Jézus egyénisége maga a terápia. Erre az azonosulásra törekszik minden jó terapeuta, viszont ettől az ideáltól nagyon messze vagyunk s számunkra nem is elérhető. Erre csak Jézus volt képes. Jézus a tökéletes, ideális terapeuta, aki önkritikára, önelemzésre, önismeretre késztet minden pszichológust, s kérdésével mélyen belénk hatol: te, mint terapeuta, milyen joga igyekszel az előtted álló páciensed ’lelke mélyére’ látni? Ki is vagy te?

A következő oldalakon igyekszünk megismerni Jézus 'pszichoterapeutikus' módszerét, amely nem más mint maga személye. Jézus, az ideális terapeuta, amikor gyógyít, segít, mit s hogyan teszi. Ebben a fejezetben segítségünkre van elsősorban H.Wolf könyve (H.Wolf, Gesù psicoterapeuta. L'atteggiamento di Gesù nei confronti degli uomini come modello della moderna psicoterapia, Queriniana, 1989).

Az akarat meghatározó szerepe

Jézus, mielőtt a tőle segítséget kérőt meggyógyítaná, gyakran ezt a kérdést teszi fel: "Te meg akarsz-e gyógyulni?" (Jn 5,6). Ez minden terápia legfontosabb kérdése. Nagy baj van akkor, ha valaki csak azért szeretne meggyógyulni, hogy ezáltal mások elvárását, szándékát kielégítse, s önmaga pedig nincs egyáltalán meggyőződve arról, hogy meg szeretne gyógyulni.

Jézus az emberek 'akarátát' mozgósítja, kéri, ezáltal buzdítja őket arra, hogy ne adják fel. Amennyiben az akaraterő hiányzik, úgy talán jobb, ha mindent hagyunk úgy, ahogy eddig volt. Bultmann szerint a kereszténység felfogásmódjában eredetileg nem az ember 'logosza', értelme volt a legfontosabb – mint a görögöknél -, amihez szólni kellett, hanem az akarat. Az emberi létezés eredendően 'tartani valami felé', 'keresni valamit', 'akarni valamit' (R.Bultmann, Il cristianesimo primitivo nel quadro delle religioni antiche, Garzanti, 1964, 176.).

Jézus akaratról vallott felfogása tehát lényeges, s ezzel teljesen eltér a modern pszichológiai elméletektől, főleg a materialista tendenciáktól. Jézus mindig kéri páciensétől, hogy meg akar-e gyógyulni. A modern páciens nem akar meggyógyulni, hanem azt akarja, hogy meggyógyítsák (amihez elégségesnek tart néhány tablettát). Tehát Jézus esetében a páciensnek, a gyógyulni vágyónak aktívnak kell lennie, keresnie, akarnia kell, hogy meggyógyuljon. A modern páciens passzív: elvárja, hogy minél gyorsabban meggyógyítsák, helyrehozzák, akarata minimális hozzájárulása nélkül. Ha valakit küldenek, hoznak, elkísérnek, az már eleve rossz jel: csekély esélyünk van arra, hogy a terápia sikeres legyen. Jézus kérdésében most a hangsúly a másik szóra esik, a „te”-re: te meg akarsz-e gyógyulni? Téged senki sem képviselhet, nem küldhet! Neked kell megkeresni a terapeutát, felhívni, beszélni vele! Ez a nélkülözhetetlen minimális kezdeti elkötelezettség!

Az ellenállás

Jézus kérdése, hogy „Te meg akarsz-e gyógyulni” felforgatta az ember teljes belső struktúráit, s kizárt minden kompromisszumfélét, szinte belső harcot eredményez. A kérdés annyira „kötelez”, hogy nincs alóla kibúvás, azaz valahogyan reakcióra készlet! A lehetséges reakciók egyike az ellenállás, a rezisztencia.

Az ellenállásnak 2 típusa létezik: tudatos, tudattalan, s ezek lehetnek egyéni illetve kollektív:

- A. Tudatos ellenállás: Jézus precízen, világosan, tisztán, tömören és találóan tudott szembeszállni ellenfeleivel. Jézus, akiből hiányzik mindenféle bizonytalankodás, minden „ha” vagy „talán”, azonnal képes volt megérezni azt egy kérdésből, hogy az őszinte-e avagy fondorlatos. Ilyen furcsa kérdést tesznek fel ellenfelei számára azzal kapcsolatban, hogy fizessenek-e adót a császárnak vagy sem (v.ö.: Mt 22,15). Erre Jézus nem adhatott sem igenlő sem nemleges választ, viszont nem hagyja őket válasz nélkül sem. Jézus válasza mégsem elegendő arra, hogy megtörje ellenállásukat, bár egy időre békén hagyják őt. Jézus viszont nem hagyja békén őket, mivel fel akarja fedni kérdésük rejtett motivációit. Mintha ezt kérdezné vissza tőlük: miért készítetek számomra csapdát, mi motivál benneteket ebben, mit kell eljátszani az őszinte, egyenes kérdezőt?

- B. Tudattalan ellenállás: leggyakrabban Jézus barátainál találjuk ezt meg. Legrejtélyesebb egyén Jézus közösségében Júdás (egyéni ellenállás), aki nem tudja, miért áll ellen, miért nem képes Jézust elfogadni. Leggyakrabban patológiáról van szó az ilyen ellenállásban, mert az szívós, kitartó, képes teljesen más tevékenységek mögé rejtőzni, más tudatalatti célok felé tartani. Ezen rejtett, tudatalatti motivációkat manapság könnyebben feltárhatjuk analízis révén, de ami megdöbbentő, hogy Jézus tekintetével képes volt annyira a mélyre hatolni, hogy mindezen pszichés valóságot megismerte. Ilyen neurótikus tudatalatti ellenállásról van szó a 10 leprás (kollektív ellenállás) esetében is, akikből csak 1 tért vissza Jézushoz köszönetet mondani. Mi az ami ellenállást váltott ki a többi 9-ben? Vagy egy másik egyéni ellenállás, amit megtalálunk Mártában, akinek Jézus próbálja feltárni problémáinak okát: „Márta, Márta, sok mindenre gondod van és sok minden nyugtalanít, pedig csak egy a szükséged” (Lk10,41). Márta olyat tesz, ismételtet, amitől nem képes látni. Elmenekül a külsőséges tettek mögé, azokba menekül bele, személyisége azonosul a munkával, atevékenységgel. Ismét egy másik eset: Jézussal lelkesen találkozik egy valaki, aki követni akarja őt (v.ö.:Lk 9,61). Jézus azonnal lerántja a maszkot felszínes, meggondolatlan lelkesedéséről, s felfedezi a mélyben ellenállását. Ez az ember nem csupán Jézusnak füllentett, de még saját magának is: olyat akart volna, amire eleve képtelen!

Ha már szóba kerül Júdás, akkor idézzük Márai mélyenszántó elemzését személyét, személyének titokzatosságát, tudattalan rejtett motívumait illetően:

„Aztán itt volt a tizenkettedik. Jézus őt is megnézte, hosszan, ahogy minden emberre nézett... Tudta vagy nem tudta, mindenesetre eljött Keriótból. És aztán megragadt közöttük... Közöttük volt és mégis egyedül, „velük élt”, de első pillanattól mellettük is élt – egy lépéssel hátrább vagy arrébb... Jézus is tűrte. Elfogadta... mert az ember mindig elfogadja azt, aki később elárulja... Soha nem félt, amikor Jézus a közelben volt. Csak akkor félt, amikor egyedül volt. Mert mihelyst egyedül volt, kételkedni kezdett. És aki kételkedik, az fél. Kételkedett, mert sokáig nem értette, igazában mit keres itt.” (Márai S, Harminc ezüstpénz, 122-155).

Mit is tesz Jézus az ellenállással, amire számított?

- A. Feltárja azt a lehető legvilágosabban.
- B. Elvezet rajta keresztül az önismeretre. Senkit nem kényszerít, nem használ erőszakot, nem akar meggyőzni, nem legyőzni akar. Az emberek segítséget kérnek tőle, s ő olyasféleképpen válaszol, hogy „elsősorban rajtad múlik” (v.ö.: Mk 9,23). Rajtad múlik, mind pozitív mind negatív magatartásod által, hogy tényleg akarsz-e a segítséget, hogy komoly-e a szándékod, vagy pedig komolytalan.
- C. Jézus nem a szimptomát veszi szemügyre elsősorban, hanem a változást akarja elérni, amely változás majd a későbbiekben megengedi, hogy a szimptomát kiiktathassa.

Vajon Jézusnak, aki ilyen különleges terapeutikus képességekkel rendelkezett, s számunkra a pszichoterapeuták ideálja, miért volt olyan nehéz igazi 'sikereket' elérni, miért ütközött lpten-nyomon ellenállásba? Ennek sok oka lehetett, de a legfőbb az volt, hogy az akkori társadalom 'legalista' volt, s ez Jézus egyéniségét, személyiségét nem volt képes elviselni! Mi az, amit az akkori legalista társadalom képtelen volt Jézus gyógyító, terapeutikus személyében elfogadni?

- a. Jézus természetes módon beszélt, cselekedett, nem volt benne semmiféle mesterkéeltség.
- b. Jézus nyitott volt mindenfajta kapcsolatra, kontaktusra. A legalista társadalom megkülönböztetett, elválasztott saját maga védelmében, 'igazának' alátámasztásában 'felsőbb és alsóbb rendűt', 'tisztát és tisztátalant', 'engedélyezettet és tiltottat'. Jézus szabad volt mindezen kategóriáktól. Találónan így fantáziál Jézus egészen más

hozzáállásáról Márai: "Nem tud indulatos lenni, mikor bűnökről beszél, ahogy a szemfogató, képmutató farizeusok kárálnak vagy a próféták. Nem tud dühöngeni és tüzet szórni, amikor azt hallja, hogy az emberek házasságtörő indulatok rabjai. Tudja, hogy az ember másféle, a paráznaságnál veszedelmesebb szenvedélyek dúvada és áldozata: a hatalom, a kapzsiság, a hiúság megszállotja...Jézus, ez a fiatal ember, félelmetesen sokat tud az emberekről. Nem azért jött, hogy felháborodjon. Azért jött, hogy irgalmazzon."(Márai S., Harminc ezüstpénz, 116-117).

- c. Jézus spontán volt mind beszédében, mind tetteiben. Ez egy legalista közösségben elviselhetetlen volt, mivel leosztott, merev szerepek, esetek voltak. Még gyakran Jézust is azzal a kérdéssel keresik meg, hogy „szabad-e...?”
- d. Jézus következetes volt. Mindaz, amit igaznak, emberinek, hitelesnek ismert fel, arról azt gondolta, hogy meg is kellene valósítani. Ahhoz, hogy meggyőződését megvalósíthassa, teljesen mindegy, ki volt éppen előtte, közismert bűnös, egy nő, akit meg akartak kövezni, egy gyermek, egy rabbi vagy egy ájtatos képmutató.
- e. Jézus teljesen elkötelezett volt. Persze nem tévesztette szem elől a teljes népet, de mindig leginkább az egyénre ügyelt, figyelt, őt követte. Az akkori társadalom nem kedvelte az elkötelezett embert, inkább adott teret a kompromisszumoknak, a titkolózásnak, a részrehajlásnak, az ügyeskedésnek.
- f. Jézus rugalmas volt. Mindegy, hogy mikor akartak találkozni vele, éjjel vagy nappal, legalkalmatlanabb időpontokban, mindig készséges volt arra, hogy láthassa, hallhassa őket s segíthessen nekik. Ilyen volt a kafarnaumi századossal való találkozása is: kész volt arra, hogy elmenjen hozzá, de marasztalták. Ezért nem is ment vele. Jézus készséges volt arra, hogy megváltoztassa tervét, elgondolását, nyitott volt arra, hogy kritizálják, kétségbe vonják, esetleg elmarasztalják!

Mire tanít minket Jézus, a terapeuta

Jézusnak, mint gyógyítónak, terapeutának egyik legfontosabb tanítása talán az, hogy legyünk bátrak találkozni önmagunkkal. Az önmagunkkal való találkozás egyik alappillére, hogy felismerjük saját projekcióinkat. Legismertebb bibliai példa a projekcióink felismerésében a vámos és a farizeus története.

Ami a farizeusban visszautasítandó, az nem inkább ez vagy az, hanem személyisége, cselekedete teljes egésze. Ami leginkább hiányzik belőle az éppen az, hogy nincs meg benne a bátorság arra, hogy önmagával találkozzon. Nem képes önmaga árnyékával szembesülni. Saját árnyéka nem csaupán az, amit elfojtott, hanem az is, amit még eddig nem élt meg, nem valósított meg, elrejtett. Jézus jó példa arra, hogy felismerte saját árnyékát, ez pedig a kísértések során nyilvánult meg. Majd a későbbiekben is elutasítja a „jó mester” címet, megszólítást. Árnyék nélkül nincs, nem létezik konkrét, valós, élő ember. Ha valaki tehát szembe akar nézni árnyékával, nem kis bátorságra van szüksége, mivel az krízisbe, kellemetlen helyzetbe taszíthat bennünket. Ha valaki fél saját árnyékától, nem őszinte, az beveti a projekciók használatát. A projekció alatt értjük a saját tudattalanom másokra, dolgokra, helyzetekre történő tudattalan átvitelét. A farizeus saját árnyékát vetíti ki, projektálja a vámosra: ez számára fellélegzést, megkönnyebbülést jelent, sőt jól érzi tőle magát. Mint ahogyan sok közösségben, családban létezik 'fekete bárány', akinek a jelenléte mások számára 'biztonságot' jelent.

Jézus mire tanít a projekciókkal, projekciós tendenciáinkkal szemben: "Ne ítélezzetek, hogy fölöttetek se ítélezzenek"(Mt 7,1). Saját hibáinkat, hiányosságainkat nem kell másoknak tulajdonítanunk. Nics jogunk, felhatalmazásunk, sőt a szeretetnek mond ellene az, hogy a másik szemében keressük a szálkát. A gerenda az az árnyékom, amely nagyon veszélyes, sőt gyilkos is lehet. Mit kell tennem a szálkával? Fel kell ismernem. A szálka jelenléte arra hívja fel figyelmemet, hogy jobban kellene megismernem önmagam. Amennyiben képesek vagyunk fölismerni

projekcióinkat, szálkáinkat, akkor az átformáló, megváltoztató erővel hat ránk. Ilyen esemény történt Jézus és Zakeus találkozásakor. Jézus jelenléte, személyisége arra ösztönözte Zakeust, hogy „magába nézzen”, önmagával szembetalálkozzon. Ez a magába-nézés teljesen megváltoztatta életét. Jézus személye tehát bátorságot önt belénk, hogy önmagunkkal szembenézessünk, önmagunkat jobban megismerjük, s megváltozzunk. Meg vagyunk győződve tehát afelől, hogy Jézus személyben maga volt a terápia!

Jézus, a hiteles pszichoterapeuta

Mint mertük állítani, Jézus tevékenysége során kibontakozik egy valójában ideális pszichoterapeuta. Hogy ezt jobban megérthessük, ahhoz meg kell vizsgálnunk részletesebben Jézus rugalmasságának természetét. Wolf azt javasolja, hogy ezt úgy tehetjük meg Jézus esetében, hogy a pszichikus feszültség mezején pólusokat állapítunk meg:

- A. Kompromisszumok nélküli magabiztosság – Befogadó nyitottság: Jézus nem a „most lehet így – holnap lehet úgy” kompromisszumok embere. Mindig állást foglal s ezt elvárja az emberektől is. Az irgalmas szamaritánus esetének elmagyarázása után az őt kérdezőnek ennyit mond: „Menj, s te is tégy hasonlóképpen”; a gazdag ifjúnak azt mondja: „Add el mindenedet, amid van”; Mártával ennyit közöl: „Csak egy dolog szükséges”. Gyakran kijelentéseit ezek a szavak előzik meg: „De én azt mondom nektek...”. Viszont Jézusnak ez a kompromisszumok nélküli magabiztossága nem jelent merev ragaszkodást elveihez, makacsságot, konokságot, szorongást, hanem inkább határozottságot. Ezen tulajdonsága mellett végtelen, befogadó nyitottságot fedezhetünk fel: „Aki nincs ellenem, velem van” (Mt 9,40). Ez a nyitottság jelenik meg akkor, amikor Jézus végleg szakít a részrehajlásokkal, a nacionalizmusokkal s a „felebarát” kifejezést a legegységesebben értelmezi. A szamariai asszonnyal való beszélgetése is ezzel a végtelen nyitottsággal zárul: „Az Isten lélek, ezért akik imádják, azoknak lélekben és igazságban kell imádniuk” (Jn 4,24). Minden terapeutának magabiztosságról kell tanuskodnia, s ezt a páciensek el is várják tőle. Állást kell foglalnia, de anélkül, hogy zavaros lenne, vagy anélkül, hogy mereven elkötelezné magát egy iskola, elmélet mellett.
- B. Türelmesen várni tudni – Spontán módon közbeavatkozni: mindennek, még az organikus világnak is, időre van szüksége a fejlődésre, s ez igaz a psziché világára is. Jézus végtelenül türelmes volt, a földműves türelmével várt ki, aki „Utána akár alszik, akár ébren van, éjjel vagy nappal, a mag kicsírázik és szárba szökik, maga sem tudja hogyan” (Mk 4,26). A szőlőművest is arra buzdítja Jézus, hogy az évek óta terméketlen fügefát ne vágja ki, várjon még türelmesen, adjon még neki lehetőséget (v.ö.: Lk 13,6). Jézus másrészt a spontán állásfoglalás mestere is, hiszen vannak szituációk, amikor dönteni kell, nem lehet húzni-halasztani. Aki eldöntötte egyszer, hogy őt követni akarja, az nem fordulhat többé hátra, nem térhet még egy másik ürüggyel vissza szüleihez. A terapeutáknak is nagy szükségük van arra, hogy türelmesek, megértőek legyenek. Olykor hosszú időszakokat kell kivárni ahhoz, hogy valami minimális eredményt elérhessen. Máskor pedig tudnia kell, hogy nem szabad várnia, azonnal közbe kell avatkoznia, szembesítenie kell, s ehhez is sok bátorságra van szüksége.
- C. Személyes elkötelezettség, belevonódás – Távolságtartás: Jézus érzelmeit, érzelmi világát megvizsgálva rájöttünk arra, hogy minden eseménybe, kapcsolatba belevitte érzelmeit, átérezte a helyzetet. Örömben vagy bánatban, Jézus teljes személyként van jelen: neheztel akkor, amikor másokkal valaki embertelen, kegyetlen módon viselkedik; ő is együtt képes ünnepelni a násznappelel; képes megsiratni Jeruzsálemet. Másrészt Jézus képes az objektív távolságtartásra. Ha valaki nem úgy, megfelelően öltözködik egy esküvői vacsorán, azt szerinte azonnal ’ki kell dobní’; a kegyetlenkedő intézőt, akinek bár tartozását elengedik, de maga nem engedi el másoknak, s durváskodik, azt a

börtönbe kellene vetni. A terápiában nem könnyű megtalálni az egyensúlyt e két pólus között: nem jó a rideg, túlzottan távolságtartó hozzáállás, mert elriaszthat, de a túlzott belevonódásnak is sok veszélye van, mert az identifikációra vezethet.

- D.** Maximális Objektivitás – Maximális Szubjektivitás: mint már írtuk, Jézus személyisége, egyénisége volt saját módszere. Sok-sok emberrel lépett kapcsolatra, de sohasem volt fojtogató, szorongató, ráerőltető személyisége. Ezzel ellentétben olyan tettekre szeretett volna ösztönözni s olyan jellegű segítséget nyújtott, amely által a másik részről az igazi emberi kapcsolatok síkján hiteles kapcsolat kialakítására nyílt lehetőség. Az embert szabad döntésre s felelősségre buzdítja:”Minden rajtad múlik!” Maximális szubjektivitás azt jelenti, hogy a pszichoterapeuta egyenlő saját módszerével. Ez azt jelenti, hogy a gyógyítása nem egy elmélethez, ideológiához való ragaszkodása függvénye lesz, hanem inkább annak, hogy önmagát hogyan tette éretté személyében, emberiségében. A maximális objektivitás azt jelenti, hogy a terapeuta elismeri, elfogadja páciense önállóságát, pszichéjének önszabályozó, öngyógyító képességét.

V. Fejezet A hit

Bevezetés

Miután próbáltuk különféle szempontokból megközelíteni Jézus egyéniségét, személyiségét, most arra szeretnénk koncentrálni, hogy mi milyen választ tudnánk adni ennek a Jézusnak, aki minket olyannyira 'lenyűgözött', elragadott, magához vonzott. Senki sem maradhat közömbös eziránt a Jézus iránt: vagy elfogadjuk vagy elutasítjuk. Akik elfogadják, azok mindig, minden lehetséges eszközzel keresni, kutatni fogják Jézust. Mit tegyünk mi keresztények, hogyan kereshetjük Jézust?

A hívő ember többféle módon közelíthet Jézus felé. Mi most azt vizsgáljuk meg, hogy a hitben s az imában ezt hogyan tehetjük meg. Mi is az a hit, mi is az az imádság? Ahogyan Liégé kifejezi: "Aki imádkozik, az a hit által lép kapcsolatba Istennel. Az imádság az Ige Istennel hoz rokonságba, az Istennel, aki eljött és a világ felé fordulva maradt... Amikor a Jézus Krisztusba vetett hit világosságában járunk, az mindig imádság" (Liégé A., Krisztusi élet, 76-77). A gondolatainkhoz leginkább két írást használunk fel. Az egyik egy teológiai megközelítés: Liégé Pierre-André, Krisztusi élet, Verlag Opus Mystici Corporis, Bécs, 1973. A másik inkább vallásfilozófiai szemszögből vizsgálja mind a hitet, mind az imádságot: Welte Bernhard, Dal nulla al mistero assoluto, Marietti, 1985.

1. Hit és tudás

A hit minőségileg különbözik a tudástól, főképpen a tudás azon értelmezését illetően, amely a mai modern empirikus tudományokban jelenik meg. Persze a hitnek is, akár a tudásnak, van tartalma, tartalom, amelyhez alkalmazkodunk, ragaszkodunk. De a hit tartalma egészen más, mint bármely tudás tartalma. A hit lényeges tartalma a következő: a fogalmilag megfoghatatlan Isten. Ezért már nem csupán tartalmilag különbözik a hit és a tudás, hanem a tartalomhoz való alkalmazkodás, ragaszkodás módjában is.

A hit tartalmához való igazodást, ragaszkodást nem a tudományos 'pontosság' jellemez, mivel a tudományosságban a véges tárgyak megragadhatósága lesz a cél. A hitre nem jellemző sem a tudomány objektivitása, sem annak interszubsztivitása: a tudományban a szubsztumnak nem kell „belekeveredni”, sőt törekednie kell a 'távolságtartásra' között s az általa vizsgálandó tárgy között. A hitben az ember teljesen „belekeveredik”, hisz Istenbe, s ebben a hitében nem képes önmagát kizárni, „figyelmen kívül” hagyni. Aztán még hiányzik a hitből a tudományosság által megkövetelt „bizonyosság”: amikor egy tárgyat, eseményt megismerem, akkor fölöttem uralkodom, hatalmam van, legalábbis „ellenőrzésem” fölött tartom.

Mindez nem jelenti azt, hogy a hit az nem egyéb, mint szubsztív önkényesség, vélemény, amelynek ne lenne semmiféle alapja. Aki a hitet ekképpen ítélné meg, az azt a „tudás” szempontjából közelítené meg, azaz a hitet nem tekintené másnak, mint „hiányos tudásnak”. A hit nem egy 'hiányos tudás'. A hit egyszerűen minőségileg másabb valami, mint a tudás! Annak, hogy az Istenben hiszek, lehetnek elégséges 'érvei', 'indokai', de ezek mindig csak egy 'lehetséges' hit érvei lesznek, s nem pedig egy lehetséges tudás, ismeret érvei!

Ezért a hit „bizonyossága” is teljesen más, mint a tudományé. A tudomány ellenőrizni, uralni akarja vizsgált s ismert tárgyát. Ez olyan lehetőség a tudományban, amely lehetetlen a hit Istene szempontjából, hiszen Őt nem lehet fogalmilag, „ismeretileg” megragadni. Viszont a hitben is van némi bizonyosság, persze ez egészen más, mint a tudományos bizonyosság.

2.

Hit és személyes szabadság

Mi az ami tipikusan jellemző a hitre? A hit emberi oldalát tekintve jellemezhető a személy szabad elköteleződése alapján. A hitben a szabad ember legintimebb, legszemélyesebb valója van jelen, ezért van úgy, hogy a hit az mindig személyes és szabad döntést követel. Persze az egyszerű döntést sokszori döntések, elköteleződések, döntés-megújítások követik majd egy egész életen át.

A hit, amennyiben azt a 'szabadság' és 'személyesség' olvasatában értelmezzük, se nem szubjektív se nem objektív. Nem szubjektív, mivel nem önkényességen alapszik; nem objektív, mivel az a misztérium, amellyel a személynek 'dolga van', nem úgy áll előtte, mint valami „semleges valóság”: erre a misztériumra rá kell magát bízni, hagynia kell magát teljes egyéniségében és szabadságában 'belekeverednie'.

3.

A hit modelljei

Az imént említett emberi szabadságot nem csupán a negatív olvasatban kell szemlélnünk, azaz mint olyan szabadságot, melyből hiányzik a kényszer, az erőszak. A szabadságnak van pozitív olvasata is: személyes lendület, fellángolás és szabad odaadás, alárendelés.

Amikor valaki egy szellemi műalkotás – legyen az művészeti, irodalmi – minőségét értékelni szeretné, akkor túl kell lépnie annak mennyiségi szempontjain. Nem elégedhetünk meg a mennyiségi értékeléssel. Nem elégséges intelligenciánkkal kiértékelni a műalkotást, mivel minden intelligencia-művelethez kötődik egy személyes ítéletalkotás. Az ítéletalkotás révén képesek vagyunk egy személy, egy műalkotás minőségéről nyilatkozni. Sőt, minden értelmi, intelligens művelet és ítélethozatal kísérője kell, hogy legyen a személyes bátorság: ha valamiről/valakiről nyíltan megnyilatkozunk, ítéletet 'hozunk', ahhoz szükséges minden esetben a bátorság: a valósághoz – esetünkben a hit valóságáról van szó – való hozzáféréshez a hívő embert nem kényszeríti egy 'objektív összevetés', az objektív valósággal való 'szembenítés'; ezzel ellentétben arra kéri, hogy személyesen foglaljon állást azon értéket illetően, amelyről éppen szó van!

Egy másik hit-modell az emberi kapcsolatokat hangsúlyozza: a kérdés az, hogy egy ember hogyan képes eljutni egy 'Te'-ig, azaz hogyan juthatunk el addig a kijelentésig, hogy én hiszek őbenne, ebben a másikban? Az objektív bizonyosság csak egy bizonyos pontig olyan döntő érvényű. A személyt értékelhetem gazdasági feltételei, vagy talán pszichológiai tesztelés alapján. De ezekre az információkra alapozva nem lehetséges egy személyes kapcsolat kialakítása, sőt kevésbé egy bizalomra vagy barátságra épülő viszony!

Ebben az esetben tehát nem kerülhetjük ki azt, hogy a személyhez személyesen odaforduljunk. Ebben az odafordulásban szükséges a „találkozás bátorsága”, a személyes bizalom bátorsága, amely csak és kizárólag szabadon jöhet létre. Csakis a személyes szabadságban szülehetnek emberi kapcsolatok. Egy kapcsolat és egy személyes hit fejlődése a személyesség horizontján belül mozog, azaz feltételezi a személy szabadságát. Isten misztériuma, titka érinti a pozitív személyes szabadságot s ez pedig a vallásos hit emberi, vitális alapját fogja alkotni.

4.

Ráhagyatkozás, kinyilvánítás, megelőlegezés

Most pedig próbáljuk meg még pontosabban meghatározni a hitnek ezen mélyen emberi szabadságot érintő 'mozgásának' értelmét.

A hit egyik fontos jellemzője az a valóság, amelyről Kierkegaard írt. A hívőnek ténylegesen és komolyan bele kell helyeznie saját létét ebbe a 'hit mozgásába'! Ezért ez a 'hit mozgása' már a legelején teljesen különbözik a tisztán elméleti jellegű reflexiótól. A hitnek ezen valóságát jellemezhetnénk a 'ráhagyatkozás' kifejezésével: hinni annyi, mint Istenre ráhagyatkozni, engedni, átadni magunkat az Istennek.

A hitben a hívő ember ténylegesen és teljes komolysággal lemond arról, hogy önmagával foglalkozzon, önmagáról gondoskodjon, lemond akarataról, azt készségesen Isten kezébe helyezi, s lemond azon képességéről, hogy önmaga, önállóan saját maga lábán álljon meg. Ennek a ráhagyatkozásnak, elengedésnek teljesnek kell lennie (németül: sich Los-Lassen). Isten előtt csak fenntartások nélkül lehetünk azok, akik vagyunk: Isten előtt értelmetlen lenne fenntartásokat megfogalmazni, feltételeket támasztani. Nem lehet Neki mondani: na jó, hiszek, de azért az élet ilyen és ilyen viszontagságaitól, körülményeitől óvjál meg engem, ne engedd, hogy azok velem megtörténjenek. A hitben nincsen „de azért”. Mindenféle feltétel-támasztás Isten előtt, aki „feltétlen és végtelen misztérium, teljesen értelmetlen!

A hit ezen „valóságának” jellemzője a teljesség, a totalitás. Ebben a teljes odaadásban, ráhagyatkozásban a pszichikai vagy társadalmi elfojtások (ösztön-komplexumok, bűnérzések, haláltól vagy elmúlástól való félelem, még akkor is ha előtörnek, feloldódnak, eltörpülnek. Minden Isten jelenlétébe helyeződik: Isten előtt bármi lehet és kell, hogy nyitott, számba vett, feloldott és felszabadított legyen! A hit jellemzője az, hogy feloldjon s megszabadítson. Ez a ráhagyatkozás csak akkor teljes, ha az a hívő teljes világát, életét átfogja, átöleli. Mi tartozik bele ebbe az 'én világomba': gondolataim tárgyai, szorongásaim, félelmeim, mindaz, ami engem érdekel.

Ez az énem, teljes világom ráhagyatkozása Istenre nem azt jelenti, hogy egy valamiféle „ürességre” bízom rá magam, valami megfoghatatlan „semmire”, hanem az Isten misztériumára. Isten misztériuma pedig mindent felülmúl, s a hitben az erre való ráhagyatkozásom, amely a hitet igazi, hiteles, tényleges hitté alakítja át. Bízni annyi, mint hagyni magamat 'belehullani' Isten kimeríthetetlen titkába. Mivel tehát Isten fogalmakkal megfoghatatlan, megragadhatatlan, ezért az Istenbe vetett hit mindig is nagy kockázat lesz, olyan ez, mint sötét mélységbe beleugrani. A hit tehát a személy szabadságát feltételezi s olyan nagy valóság, amelyet csak nagyon személyesen, intimen és bátran lehet megélni.

Istenben hinni azt is jelenti, hogy Isten tevékeny valóságát kinyilvánítani, kijelenteni, megfogalmazni. Viszont ez a kijelentés, megfogalmazás nem elméleti, formális jellegű! Létezésem cselekedeteivel, fáradozásaival, elkötelezettségével kell megfogalmaznom, kijelentennem.

Az Istenben való hitnek, túl a ráhagyatkozáson, kijelentésen van egy harmadik tulajdonsága: feltétlen megelőlegezés. A hívő ember a hit erejénél fogva mindig előre néz, előre tekint: érdeklődése, reménysége, elvárásai által megelőlegez. A hitnek ez a jellegzetessége a jövőt célozza meg: a hit előre mozdul el, túllép a jelen szituációin, élettapasztalatain a mérhetetlen valóság, Isten felé, aki reményeit, várakozásait, értelemkeresését fogja betölteni. A hit a jövőjével, reményeivel, félelmeivel, mindazzal, amit számára a jövő tartogat, rejteget teljesen ráhagyatkozik az Istenre.

5.

Istenben hinni, mindenben hinni

A hitben mindenestül, mindennel együtt, a mindenséggel ráhagyatkozunk az Istenre. Ha így cselekszik a hitünk, akkor abban önmagát teljes egészen visszanyeri, visszakapja, de azt már az Isten kezéből: önmagát s az egész világot úgy fogja megtapasztalni, mint Isten ajándékát, ígérését, jelét.

Ebben az értelmezésben hinni Istenben annyi, mint hinni önmagunkban, azaz Isten kezéből elfogadni önmagunkat úgy, ahogyan vagyunk. Valójában a hit az, amely igényt tart az emberi szabadságra, s ezért arra sarkall, hogy megszüntessük annak kényszerét, hogy önmagunk elöl elmeneküljünk, elrejtőzzünk. Ehelyett azt szeretné, hogy önmagunkat szabadon és nyíltan elfogadjuk Isten kezéből.

Hinni Istenben tehát azt jelenti, hogy elfogadni önmagunkat, a világot, a körülményeket, az embereket, a társadalmat, a kort, az időket s a sorsokat, szorongásainkat s saját vagy mások halálára vonatkozó félelmeinket Isten kezéből. A hit, amennyiben hiteles, következetes, úgy egy nagy „igen”, egy pozitív gesztus a létezés és a világ teljességére, egészére. Aki tényleg hisz az Istenben, ahhoz Isten végtelen titka szól a természet formáin s az emberiség történelmén keresztül.

A hitben Istent nem lehet leválasztani a mindenségtől, a világtól, a teremtett valóságtól, bár különbséget kell tenni közöttük. Ennek az Isten s teremtményeinek 'elválaszthatatlanságát' emeli ki különösképpen szt. Bonaventura: "Sed Pater Verbo suo, quod ab ipso procedit, dicit se et omnia, quia Pater Verbo suo...se ipsum declarat" /I Sent.d.32 a, 1 q., fund.5/.

A hívő ember Istennek s Istenben s a mindenségben kimondott 'igeje' nem maradhat egyszerűen elméleti szinten. Kell, hogy az gyakorlati szolidaritássá váljon az emberek irányába, az a szabadság, az ügyek előmozdítása s a kifejezés gyakorlatává válhasson.

6.

Istenbe vetett hit és a gonosz

Amikor arról értekezünk, hogy a hívő ember elfogadja a világot, a mindenséget, akkor az a benyomásunk is támadhatna, mintha a hívő ember beletörődne a megváltoztathatatlanba, s közömbössé válna a helyes és helytelen, jó-rossz megkülönböztetésében. Mintha a hit csupán arra lenne jó, hogy mindennel megelégedjünk ahelyett, hogy javítanánk valami vagy valaki helyzetén. Ha ez tényleg így lenne, akkor a vallás tényleg a népek ópiuma lenne!

Mit is mondhatnánk ezzel kapcsolatban? A hitben az Istenre kimondott 'igen' s arra, hogy mindent elfogadunk Isten kezéből nem eredményezhet közömbösséget a jó és a rossz, az igazság és a hazugság megkülönböztetése irányában! Miért nem? Nem, mert a jó és a rossz megkülönböztetése Isten előtt történik, zajlik; s Isten előtt az ember nem maradhat közömbös. Ezt a megkülönböztetést a hívő ember Istenből kiindulva képes megtenni. Mert az, aki Istenbe hisz, úgy is hisz benne, mint akiben jelen van az ítélet és kegyelem.

Aki tehát Istenben hisz, az a jót jónak, a rosszat rossznak fogja nevezni s ezt a különbséget határozottan, egyöntetűen meg fogja őrizni. Mindenesetre, a rossz az, aminek nem kellene léteznie se Isten, de még az emberek előtt sem. A rosszat el kell ítélni, azt felül kell múlni s meg kell bocsátani. A hit fényében a rosszat komolyan kell venni, meg kell tagadni s minden lehetséges módon azt át kellene jóvá alakítani. A rossz, természeténél fogva, valami negatívum, azon túl kell lépni s azt jóvá kell átalakítani.

Aki tehát hisz Istenben, annak a rosszat is Isten szemszögéből kiindulva kell néznie, Isten oldalára kell állnia s Istennel együtt harcolni ellene. Így a hívő ember Istenre mondott 'igenje' egyúttal a leküzdendő rosszra mondott 'nem' is. Ez a nem a hit 'igenjének' a részévé válik: úgy, ahogyan a hit igenje sem maradhat egyszerűen elméleti síkon, hasonlóképpen a rosszra mondott

nem sem. A rosszat le kell győzni, azon felül kell emelkedni, meg kell változtatni a negatív feltételeket úgy saját életünkben, mint a többiek s az egész világ valóságában.

Az imént kimondott nem kell ugyanakkor, hogy egy magasabb szinten kijelentéssé, kifejeződéssé váljon. Aki valójában hisz, az elfogad minden embert, elfogadja önmagát Isten kezéből, mindenkit s önmagát is úgy fogadja el, mint eredendően 'jót', még akkor is, ha azt a jót a gonosz befönt, ha azt valamilyen szinten megfertőzte. Ez a bonyodalmas összefonódás semmit nem vesz el abból, hogy Isten az embert jónak alkotta. Ebből az következik, hogy senki sincs olyan gonosz, rossz, hogy lényé mélyén ne maradna benne valami jó! Mint valami hajtás, kezdeményezés, maradék ott van benne egy eredendően jónak a lehetősége. Legmélyebb, legrejtettebb énjében ott van a jóra mondott igen s a rosszra kiejtett nem! Minden rosszal való összefonódása hálójában megjelenhez Isten világossága, fénye. Istenben hinni tehát azt jelenti, hogy hinni abban a jóban, amely jelen van az emberben minden rossz mögött, amely őt behálózta, amely belehatolt.

Aki hisz Istenben az azon van, hogy Isten ajándékát megmentse mások, s önmaga szívében, kiszabadítsa a rosszal való összefonódásából, azt felszabadítsa s lehetőleg azt fokozza, fejlessze. A hitben a gonoszra mondott nem tehát egyúttal igen is. Igen, amely azt mondja: úgy élj, ahogyan téged az Isten szeretne; ugyanakkor: élj úgy, és azt valld is meg, ahogyan azt te szeretnéd. Igen, én hiszek benned: tudom, hogy Isten nyoma benned nem tűnt el teljes egészében!

A rossznak, gonosznak még van egy másik érdekes aspektusa: az egyéni illetve a kollektív sors esete. Egyrészt nem vagyunk felelősök, s ekkor beszélünk büntudatról; másrészt felelősök is vagyunk, s ez a sors témáját érinti. A gonosz, amely minket magába von, vonz, becsap, körbefon egyúttal személyes sorsunk is, mivel az rajtunk kívülálló valami. Minden aktuális rosszban ott van bizonyos mértékig a sors vagy a fatális végzet komponense.

De a sors az egy tiszta s egyszerű eset-e a hívő ember számára? Nem! A hívő nem tud abban nem hinni, hogy a sötét, átláthatatlan sorsban ne lenne ott Isten hívása! A hívő szemében még a rossznak – származzon az külső vagy belső forrásból – is van „értelme”, sőt egy feladat, amelyet Isten jelölt ki számára: egy militáns s ugyanakkor rengeteg türelmet igénylő felhívás. Tehát a hívő nem tudja azt elfogadni, hogy még ilyen körülmények közepette is Isten ne gondolna rá, ne hívna őt. Isten mellett küzdve a gonosszal nem kerülheti el figyelmét az sem, hogy küzdelmeiért Isten meg fogja őt jutalmazni, mint ahogyan tette Jákob patriarkával.

A hitben tehát olyan igent mondunk, amely oly erős, hogy képes átölelni s felülmúlni a nemet is. Csak a hit képes megnyitni az élet lehetőségét, kijelentvén azt, hogy a sötét világban is van egy alázatos és végső soron győzedelmeskedő igen!

7.

A hit és a csoda

A csoda valamiképpen mindig elkísérte a hit valóságát. Aki a hitben teljesen ráhagyja magát az Istenre, az önmagát úgy kapja vissza, mint Isten ajándékát. Amikor az élet valahogyan számunkra érthetőbbé, világosabbá válik, vagy amikor nehéz időszakokat élünk át, akkor a hívő ember találkozhat az örök Te szavának és jelenlétének valódi csodája, amely a maga felfoghatatlan titokzatosságában világít számára, s amely életjelet, értelmet nyújthat számára. Ez olyan életjel, értelem, amely minden elvárásunkat felülmúlja. Aki Istenben hisz, azt az élettapasztalat minden eseménye valamilyen csodával fogja várni!

A csoda ilyesfajta értelmezésben lehet egy élettapasztalatban megnyilvánuló „segítség” vagy „védelem” csodájának érzése; vagy egy megmenekülés esetleg gyógyulás élménye, amely minden reményen túlmutatott. Ez a csoda szélesebb értelmezése. Van egy szűkebb értelemben vett csoda is, amely bizonyos történelmi illetve földrajzi helyekhez kötődik, ahol speciális, különleges csodák tanúi lehetünk. Persze ekkor gyakran találkozhatunk 'legendás' elbeszéléselemekkel, de akkor sem fér hozzá kétség, hogy az valamely hitbéli tapasztalatból indul ki.

Viszont mégsem mehetünk el szó nélkül azon tény fölött, hogy a hit azt a veszélyt is magában hordozhatja, hogy a csodával való kapcsolatában, alkalmi összefonódásában sok kárt szenvedhet el. Ekkor az ember a hitét olyan eszközként használja fel, előre kalkulálva érdekei mentén, hogy szinte azon keresztül Isten akarja ellenőrizni, irányítani, Istennel akar „rendelkezni”. Ha a hitnek ezen babonás karikatúrája alakul ki, akkor a csoda lealacsonyodik egy „mágikus trükké”. Aki ilyen módon hisz, az valójában nem is hisz, hitetlen. A valódi, hiteles csoda csak a hiteles, valós hit útján származhat!

VI. Fejezet Az imádság

Bevezető

A hívő ember Istenre hagyatkozik, Neki adja át önmagát, s ezzel az aktussal egyben Istenről egy állítást, kijelentést fogalmaz meg. Ebben a magatartásában mindig, újra és újra Istenhez fog fordulni életének következő szakaszaiban is. Ezt az életteli Istenhez való odafordulást nevezhetjük imának: a hívő ember egyben imádkozó ember is lesz. Amennyiben a hit a vallásos élet gyökere, úgy az imádság annak virága.

Az imádságnak sokféle típusa létezik. Szükséges megkülönböztetni a lényeges formákat a lényegtelen, sőt üres formáktól. Egy imádság, ima attól lesz lényeges, hogy az mennyire van összhangban az Isten misztériumával. A leglényegesebb imaformák: a csend, a nyelv és a kultusz imái. Ez a három típus három kifejezőmódot takar: a csendben éppen hogy, alig van kifejezés vagy egyáltalán nincs; a kultusz ezzel szemben nagyon gazdag kifejezőkészlettel, kidolgozottsággal bír; a nyelv pedig a két előző pólus közepén található, valahol félúton.

A. A csend imája

Az imádságnak Istenhez, akihez fordulunk, kell megfelelnie, hozzá kell alkalmazkodnia. Aki tudatában van annak, hogy Isten megfoghatatlan, végtelen, s túlhalad minden fogalmat, szót, kifejezést, s egyúttal nem feleli, hogy az emberi szavak végesek, s Isten végtelenségét, határtalanságát nem érhetik el, az a hívő az Istenhez való fordulását nem is kezdhethé mással, mint azzal, hogy hallgat, elcsendesül. Ilyenkor a legelfogadottabb magatartás az, hogy szavainkat „visszavonjuk” s hallgatunk. A csendes hallgatás tehát egy típusú imaforma, Istenhez való fordulás. A csendes hallgatás Isten jelenléte nagyságának egyenes következménye.

Ezt a csendes Istenhez-fordulást leginkább a misztikus keresztényeknél találjuk meg. Az ő csendes odafordulásukat viszont nekünk nem kell olyan specifikusnak, különlegesnek gondolni, úgy, mintha azt egy 'normál' vallásos ember nem is gyakorolhatná, vagy mintha ne tudná elsajátítani. Most vizsgáljuk meg közelebbről a csend imájának aspektusait.

1. A csend negativitása

A mindennapos tevékenységek, nyüzsgések, pletykák, csevegések szempontjából tekintve a csend az valami negatív valóság. Olyannak tűnik, mintha 'semmittevés', üresség, esetleg elkalandozás lenne. Mintha a lélek csendje az egész ember csendje lenne!

Amikor az ember hallgat, akkor kint hagyja, kirekeszti a gondolatokat, a megértés szándékát, a szavakat s a kifejezés szándékát mindennek, ami 'valami'. Mindent ami a világban dolog, elnevezés, tett; nem akarja tehát birtokolni, birtokba venni a világot, de azt sem akarja, hogy a világ őt birtokolja. Elhallgattatja az ösztönzéseket, ingereket, kíváncsiságát. Az ember teljes egészében csend és béke lesz. Ezért is mondhatta Meister Eckhart, hogy az embernek hasonlóvá kell lennie a nullához.

2.

A csend pozitívítása, mint összeszedettség

A csendnek, a békének, amely a semmihez válik hasonlónak, nem csupán negatívuma van. Létezik ennek pozitív oldala is. Ez pedig a készség, a diszponibilitás, amely 'tisztá hallgatás', nyitottság arra, hogy mindenre hallgassunk, odafigyeljünk. Olyan ez, akár a tekintet tiszta világossága, amely semmire sem fixál, hanem mindenre nyitott.

A csend imája, mint teljes nyitottság, ugyanakkor összeszedettség is: összeszedettség a részletekben való elmerülés ellenében. A szétszórtság az minden részletre kiterjed, minden kicsi részletnél megáll, s megragadhat a legközelebbi részletben, éppen azért, hogy ne felejtse, de így az összes többit elfeledi. Ezáltal 'felosztja' a világot s elvesz benne, elveszti önmagát abban. Az ember ekkor vándorlóvá lesz, aki egyik helyről céltalanul megy át a másik helyre.

Az elszórt állapottal szemben az összeszedettség pozitív módon viszonyul a világhoz, a létezés teljességéhez. De egészen sajátos, más módon: mindent befogad, ami ezidáig létezett, anélkül, hogy valamit elmozdítana vagy meghamisítana. Sőt még ennél is többről van szó: mindennek helyet ad, mindennek örül, csendben mindennel harmóniába helyezi önmagát, de ezt azért teheti meg, mert nem csatlakozik, nem ragaszkodik semmilyen 'részlethez'. Az összeszedettség nem ellentétes, idegen a világnak, hanem szabad a világtól, azaz nincs a világ hatalmában.

A csendes készségben, diszponibilitásban mindent egybe tudunk gyűjteni: úgy a külső mint a belső világot. Ez az összeszedettség maga a szabadság és a nyitottság, abban a pillanatban, melyben mindent átölel, átfog, s egyúttal azon fölül is emelkedik. Mindent összegyűjt a legnagyobb kiterjedésében, s névtelenül elmélyül a mélységben, abban, amely már túl van ezen a világon. Ebben a túlvilágon a világ maga is sokkal nagyobb, mélyebb, összeszedettebb. Ez a végtelen misztérium mélysége, amely mindent irányít, ajándékoz és a mindenségre vár. A csendes összeszedettség kinyílik, a világon túlra, az istenség mélységére, arra, amely titokban mindent átölel, bevon, körülvész.

3.

A csend pozitívítása, mint áhitat

Az áhitat kifejezés nagyon ősi. A németben az Andacht szót használják erre, ami a 'gondolat irányultságára' utal. A mi általunk felvázolt összefüggésben a gondolat átöleli a teljes emberi létet.

Az áhitat a létnek, amely a csendben van összegyűjtve, irányultságát és átjárhatóságát jelenti. Ez azt jelenti, hogy a lét összeszedett és rejtett folyama nem lesz stagnáló, elposványosodott, élettelen, hanem a maga csendességében tovább illan, tovább fut az örök istenség mély titka felé. Ennek a folyamatnak, mozgásnak az értelme a következő: Istenre gondolni, azaz, Rád gondolni, Istenem. Az áhitat az istenséget nem „valaminek” gondolja, véli, hanem személynek, Te-nek, aki túl van minden dolgon, mindenben, ami „valami”.

Az áhitatban nem beszélünk, nem ejtünk ki egyetlen szót sem, még azt sem, hogy Isten. Az áhitatban az ima csenddé válik. Az ember ebben az 'átjárhatóságban' elszakad önmagától s az örökkévaló mellé szegődik, aki mindent magába rejt, önmagában tartalmaz, olyannyira, hogy ezen a tartalom túl lép, a magasba emelkedik.

4.

Visszatérés a kegyelem működéséhez és a vallásosság körforgása

A legmagasabbra felvivő mozgásnak is van egy saját visszatérő momentuma: ebben a visszatérésben találja meg az ima is a saját teljességét, csúcsményét.

Amikor a csendben Hozzád emelkedem, az örök Te-hez, aki még a csendben is él, jelen van, azt veszem észre, hogy bár ez a mozgás tőlem indult ki, de előbb-utóbb arra jövök rá, hogy eredendően magából a misztériumból – akihez fordultam - vette kezdetét, ott található meg kiindulópontja. Az áhitatban arra gondolok mindig, aki előbb gondolt már rám, még abban a pillanatban is, amelyben áhitattal, imádságosan fordulok az istenséghez. Ha a csend imája megszólalna, közölhetne valamit, ennyit mondana: Te engem megajándékoztál önmagammal, s most, az ima pillanatában Te önmagaddal ajándékozol meg engem azért, hogy én önmagamot tudjam Neked ajándékozni! Ime ez az, amit visszatérésnek nevezhetnénk. Maga ez a visszatérés is szótlán, halk, csendes. A vallásos ember áhitatában is jól tudja, hogy őt önmagának ajándékozza, őt hordozza a misztérium, amelyhez fordul s amelynek ő is szeretné önmagát átadni. Mozgásával belép abba az eredetibb mozgásba, körforgásba, amely őt mindig is megelőzte. Ebben a 'körforgás-mozgásban', visszatérésben sokkal többről van szó, mint szubjektív jelenségről: ebben a mozgásban azt reprodukálja és teljesíti be, amit maga az örök Te teljesít be, örökre beteljesített. A vallásos áhitat mindig ilyen körforgásos, cirkuláris mozgás. Ezt Hegel 'spekulatív elemnek' nevezett el: a különböző mozgások kölcsönös immanenciájáról van szó. A üres, formális elvont ideából szert tesz az életszerűsége, amennyiben a vallásos ember tényleges, valós életére fog rámutatni.

B.

A beszéd, a kifejezés imája

A csend imája csodálatos aspektusokat rejt magába, viszont megvan a saját lehatároltsága is. A nyelv, a kifejezés ugyanis olyan integráló eszköz kezünkben, amely nélkülözhetetlen az emberi lét számára. Ugyanis csak a nyelv által kap életünk formát, alakot, világosságot és stabilitást.

Az ember hallgathat, csendben maradhat, de nem mindig. A csend a nyelvhez úgy tartozik hozzá, mint annak szüneteltetése, ideiglenes megszakítása. A nyelvben a csend és a szavak váltakoznak, akár a kilégzés és belégzés. A vallásosságban az ember Istenhez fordul, s ezáltal valamilyen módon 'viselkedik'. Ezért is fontos az ima, mint nyelv az istenséggel való kapcsolatunkban. Isten valósága ugyanis a teljes emberi létet megszólítja, minden dimenziót beleértve, s így természetesen a nyelvet is. Amikor tehát imádkozunk, egyúttal beszélünk is kell.

Az ember kommunikatív lény, s amikor kommunikál, akkor soha sincs egyedül, mindig van valaki vele ténylegesen vagy elképzeltlen. Az emberi lét az mindig is együtt-lét. Ez az együttlét fogalmazódik meg a nyelvben is: amikor beszélünk egymáshoz, egymással, akkor az egyik létezik a másikért s kölcsönösen. Egymásért is vagyunk. Így van ez az imádságban is: Istenért vagyunk s Isten is értünk van. Egyik létezés bevon a másik létezésébe.

A csend ugyanazon jelenség egyik oldala: a bensőségességé. A beszéd, a nyelv pedig ugyanazon jelenség 'külsővé-tétele', a bensőségesség ki-fejezése. Minden nyelv, kifejezés tehát kell, hogy ezt a bensőségességet, belsőt fejezze ki. A csend tehát nem létezik nyelv, kifejezés nélkül, ahogyan fordítva sem. Az ima sem létezhet kifejezés nélkül.

Az imának mindig két pólusa van: egy teológiai és egy antropológiai. A teológiai pólus azt hangsúlyozza, hogy Isten beszél hozzánk; az antropológiai, hogy mi emberek beszélünk Istenhez, mi szólítjuk meg őt. Az imádság ezen két pólus között jön létre, s alkot egy egyedi, különleges relációt.

1.

A negatív nyelvezet, s a nyelv teológiai megkülönböztetése

Az ima teológiai dimenzióját megvizsgálva azzal a problematikával találjuk magunkat szembe, hogy a halandó ember hogyan is képes beszélni az Istenhez? Erre a célra vajon milyen szavakat használhat? Mint már említettük, Isten megfoghatatlan, kifejezhetetlen! Minden nyelvi modalitás, lehetőség, készség nagyon is véges, limitált! A nyelv, a kifejezés tehát mindig az Isten alatti közegben foglalhat el csupán helyet.

Persze az iménti kijelentés igaz, de ugyanakkor mégsem: a nyelv is túlléphet, túlmutathat önmagán! Hogy más valamiről, valakiről a nyelv megszólalhasson, szükséges is, hogy önmagán túllépjen! Bár a nyelv által használt szavak végesek, de felül tud emelkedni ezen a végességen, utalván arra, ami, aki 'kimondhatatlan', 'kifejezhetetlen'. Ezért tehát az imának, amely Istent akarja megnevezni, Istenre akar hivatkozni, két szinten kell ugyanazon időben mozognia: a közvetlen nyelvi vagyis végességének a szintjén; s a közvetett – azaz a nyelv által közvetített – Isten végtelen nagysága szintjén. A nyelvet tehát az imában nem hagyhatjuk ki, de a nyelv közvetítésével, által, azt is a misztériumba kell bevonnia, amihez a nyelv maga nem találhat kifejezést.

A szó, kifejezés tehát kinyilvánít önmagában egy megkülönböztetést, különbségtételt, amelyet nevezhetnénk 'teológiai megkülönböztetésnek': ez az, amely megnyílik egy lingvisztikus anyag közvetlen végessége s annak végtelen nagysága között, akiről a nyelv maga szeretne beszélni, kijelentést tenni. Az ima nyelvének szava magába foglalja ezt a különbségtételt s ugyanakkor ki is nyilvánítja; két valóságot, két eltérő oldalt. Ugyanakkor azt a különbséget, amelyet nyilvánvalóvá tett, kinyitott, be is zárja: az imádkozó számára, aki saját szavai véges terében bukkan fel, a közvetített közvetlenségben, megjelenik, feltűnik a végtelen Isten.

Akarva vagy nem akarva tehát az imában is – ezen különbségtétel erejénél fogva – megőrződik, felbukkan a csend. Miközben az imádkozó beszél, szavai által a nyelven túlira utal. Az ima nyelve, kifejezése nem megtöri a csendet, hanem rendezi, szakaszolja, beosztja. Ezért is van úgy, hogy az ima nyelve, kifejezése nem maradhat nem kétértelmű, nem félreérthető. Ugyanakkor mindig megvan annak a lehetősége, hogy ugyanazon nyelvvel, kifejezéssel magasba törjünk, szabadon egy kifejezhetetlen s örök Te felé, aki minden kifejezésen, szón, beszéden túl van.

Az ima nyelvére tehát ez a kettősége jellemző: a teológiai megkülönböztetés alapján egyszerre kinyit, kitar s ugyanakkor lezár. Ennek a kettősségnek különféle kifejezésmódjai, lingvisztikus formulái léteznek. Az egyik legkedveltebb formulája, amely a nyelv transzcendens, túllépő jellegére utal, a tagadás. Ebben arról a lehetőségről van szó, hogy amint beszélek, kifejezek, elfogadom azt, hogy nem tudok megszólalni, kifejezni, minderre képtelen vagyok, ki akarom fejezni azt, amit egyúttal nem akarok! Az imára alkalmazva: ahhoz fordulok oda, akihez eleve képtelen vagyok odafordulni.

A tagadás a transzcendencia, a túllépés, a túlhaladás szolgálatában van, s ez persze nem csupán a vallásos nyelvezetet jellemzi. Amikor valaki egy csodálatos zenei művet hallgatott, ezt mondhatja barátjának: nem találom rá a szavakat, annyira gyönyörű volt! Ekkor mondani szeretne valamit; ugyanakkor közli azt is, hogy amit mondani akarna, az a 'mondás', a 'beszéd', a 'kifejezés' lehetőségét felülmúlja; tehát pontosan a tagadás révén helyezi előtérbe azt a szépet, amit dicsérni szeretne!

Hasonlóképpen van ez az imával is: abban a kifejezésben, amelyet Isten felé fogalmazok meg, feléje küldök, a kifejezés lehetőségének tagadása által az Isten valóságát még inkább kiemelhetem. Ezért használnak az imában rengeteg 'negatív' kifejezést. Aki azáltal fordul Isten felé, mint aki végtelen, feltétel nélküli, kifejezhetetlen, az végül arra a misztériumra utal, amely minden szón, kifejezésen túl van. Ezért a tagadás nyelvi formája által a nyelv túllép saját határain, végessége limitáltságán. Így a tagadásnak a vallásos nyelvezetben elsődleges, fontos szerepe van minden korszakban, minden vallásos megnyilvánulásban.

2.

A nyelv mint pozitív szimbólum

Létezik egy másik nyelvi lehetőség, amely bonyolultabb s mégis nagyon elterjedt: ez a szimbolikus kifejezésmód. Ebben a verzióban Istent pozitív formában, a szimbólumok révén nevezik meg. A pozitív kijelentésekben a szimbólumok funkciói bukkannak fel: ezen kifejezésekben egybeesnek – a szimbólum eredetileg egybeesést, megfelelést jelöl – a véges szó, kifejezés, azaz amiben megnevezünk, szólítunk valakit s a megnevezhetetlen, kimondhatatlan, kifejezhetetlen Isten, a Te, akihez a kifejezésen keresztül megnevezünk, megszólítunk. Maga a szimbólum is tartalmazza a 'teológiai megkülönböztetés' elvét.

A szimbólumban összekapcsolódik, persze analóg módon, az ami a tartalom s maga az Isten misztériuma. A szimbólumban jól kell felismernünk, hogy a misztérium önmagában nem ábrázolható, nem kifejezhető, s a másik oldal – Isten titka – csak egy oldalát, aspektusát próbálná megragadni. A szimbólum analóg jellegére utalva mindig igaz az a kijelentés, miszerint Deus semper maior. Így egyet tudunk érteni Karl Jaspers kijelentésével is, aki szerint a szimbólum az nem más, mint egy kriptogramma: mást és sokkal többet mond annál, amit közvetlenül ki szeretne fejezni. Isten kriptogrammját nem lehet sohasem feloldani, azt megfejteni. Jaspers a megkülönböztetés erejére szeretne ezzel utalást tenni, ugyanakkor kijelenti azt is, hogy a kriptogramma valamelyest elolvashatóvá válik, s az egy 'lehetséges létezés' olvasatáról szól. A megkülönböztetést mindig meg kell őrizni s az csak akkor válik a létezés egy lehetőségévé. De ahol nincs eleven kapcsolat Istennel, ott a kriptogramma semmit sem mondana, a szöveg olvashatatlan lenne, sőt hibásan olvasott s értelmezett!

A szimbólumok kialakulása, amelyben ugyanis él a vallásos nyelvezet, az ima nyelve, eléggé titokzatos, különös folyamat. Azért, mert mivel Isten az, aki mindent magába foglal, átölel s aki mindent ajándékozik, ezért minden valóság, létezés utalhat rá szimbolikusán; viszont amennyiben Ő a mindenségnek a semmije, a nullája, ezért éppen semmi sem utalhat rá. Az ima nyelve, amely Istent akarja megnevezni, kiindulópontja éppen a minden vagy a semmi. Mindenből lehet Isten szimbóluma, de semmi sem válik szükségképpen azzá! A nyelvnek a kreatív fantázia segítségével kell kivonnia a lehetőségek mélységéből, a 'minden vagy semmi'-ből a szimbólumokat, azokat meghatározni s koordinálni szükséges, s ez nem olyan könnyű feladat.

Ez a kreatív fantázia tevékenysége, mely révén szimbólumokat gyárt, nem is olyan emberi aktus. Ezt az emberi fantáziát valahogyan mélyen kell, hogy megérintse az isteni misztérium. Az Ószövetségben is először ez a misztérium, Isten beszél Mózeshez, Ő kezdeményez. Egy második momentumban Mózes beszél Hozzá, szimbólumokat alakít ki Vele kapcsolatban. Tehát a szimbólumképzés valamiképpen egyszerre emberi válasz és kegyelmi aktus is: Isten a kezdeményező, akivel ha kapcsolatba szeretnénk lépni, szimbólumokat kell kialakítanunk. A szimbólumok tehát csodák, ajándékok: lehetővé teszik számunkra, hogy a csendből pozitív szót, választ, a 'minden-semmi'-ből pedig érthető képet alakíthassunk ki. A szimbólumok kialakításának legjobb példái a bibliai zsoltárok.

Melyek a leglényegesebb szimbólumok, amelyek révén meg szeretnénk nevezni, szólítani Istent? Az egyik legfontosabb a 'Te'. Te, aki lehet apa, anya. Aztán az 'ég és a föld'. Az égből érkeznek hozzánk a nap, a hold, csillagok fénye, az eső, mindazon ajándék, amely az emberi élethez szükséges. Ezért van az, hogy az Istent szólíthatjuk annak az Atyának, aki az égben, a mennyekben van. Aztán a következő lehetséges szimbólum a 'ritmikus sorrend', az 'időrendiség'. Sorrendben következik valamilyen téma, s ez ritmikus, s a meditációra ösztönöz. Ha hasonló, ismétlődő formulákat használunk az imában, akkor a szavakon, kifejezéseken túllépünk egy transzcendens valóság, az isteni misztérium irányába. A rendezett, de mégis változatos világ nyelvezete, kifejezésmódja Isten szimbólumává lesz.

3. A szív kifejezése

Amikor a hívő imádkozik, nem csupán értelmével, odafigyelésével van jelen. Az imádság a teljes embert vonja be saját folyamatába s ezért a teljes ember érettségét célozza meg. Nem elég tehát szavakat kimondani, kiejteni, szebb megfogalmazásban Isten elé vinni.

Az imában tehát a teljes személynek kell jelen lennie, aki kinyílik az istenség felé. A személy, az én több dimenziót is magában rejt. A személy bír belső térrel, készletével, vágyaival s ugyanakkor rendelkezik külső térrel is, azaz az észlel, vágyott esetleg benne félelmet kiváltó külső valósággal. Az ember belső és külső tere egymást metszik, egymást kölcsönösen megvilágítják. Tehát amikor az ember megnyílik Isten felé, akkor a kifejezésein túl magával kell vinnie a belső tartalmat, belső világát is.

Ha mindez igaz az imádságra, tehát a külső kifejezéssel, beszéddel, megszólítással az Istennel való kapcsolatba belevisszük belső terünket is, akkor az imádságnak két fontos elemének kell jelen lennie: őszinteség és teljesség.

Az imát kell, hogy jellemezze az őszinteség. A mai posztmodern ember sajnos hajlamos az álcázásra, arra, hogy a tudatból, lelkiismeretből szinte már-már kényszeresen távol tartsa a belső világát. Ez az álcázás olykor egészen a tagadásig fajul, amely során már nem is igazán a valósággal foglalkozik, hanem egy arról alkotott ideális képpel. Mintegy álomvilágban élnek, kizárva a valóságot. S akkor is, amikor Isten színe előtt vannak, bevetik ezt az önámító folyamatot. De mindennek semmi értelme, mert Isten előtt ténylegesen azok vagyunk, akik vagyunk, s ezért lehet is és kell is, hogy azok legyünk. Mindebből az derül ki, hogy az imának végtelenül őszintének kell lennie. Se önmagunkat se Istent nem csaphatjuk be. Az őszinteségre ad nagyon jó tanácsot a 61-ik zsoltár: "Öntsétek ki Isten előtt szíveteket" (Zsolt 61,9). Kiönteni azt jelenti, hogy nem szelektálunk, nem álcázunk, nem játsszuk meg: az ember kinyílik Isten előtt fenntartások nélkül, teljes egészében, úgy ahogyan van, mindennel, ami benne van. A szív kiöntése alatt értjük tehát az őszinteséget. Az ima nyelvezetébe, kifejezésvilágába mindent bele kell rakni, ami az ember sajátossága, ami teljes egészében jellemzi őt: öröm, hála, kétségbeesettség, csalódottság, panaszkodni akarás, konfliktusok, bűntudat, aggodás, szorongás, félelmek, reményei...Ebbe beletartozik mindaz, ami az ember szívét nyomja, szorongással tölti el. Az egyik érdekessége a zsoltároknak éppen az, hogy nem hagyja, hogy az ember elfojtsa érzelmeit: "Szólítalak Istenem, s nem hallod; szólítalak éjjel, s nem adsz feleletet" (Zsolt 21,3).

Az imát az őszinteségen túl kell, hogy jellemezze a teljesség is. Életem egész, mindene, mindaz, aki vagyok, ami bennem van kell, hogy Isten felé megnyíljon. Mi tartozik ehhez a mindenhez, teljességhez. Olykor megfeledekezünk az ösztönökről s a szükségletekről. De a teljességhez hozzátartozik mindaz, ami a külvilágom, ami a külső világból közel áll hozzám, amit magaménak érzek, mindaz, amiről „gondoskodom”, ami engem „aggaszt”, ami engem „foglalkoztat”, ami esetleg „bánt”.

Az ima nyelvének, kifejezésének tartalmaznia kell mindazt, ami bennünk s rajtunk kívül van s mindazt az Isten elé kell vinnünk, „szóvá kell tenni” Istennél. Az ember nem csupán belső és külső világát viszi Isten elé, hanem az egész világot. Ez az ima kozmikus szempontja: az imában minden s mindenki ott van. Ezért lényeges nem csupán a csend imájában, de a beszéd, kifejezés, nyelv imájában is az összeszedettség: egy kicsit a teljes világot szem előtt kell tartanunk, figyelniük kell rá, nem hagyhatunk semmit figyelmen kívül, mert Istennél, Isten előtt mindent meg kell nevezni, nevének kell hívnunk.

4.

A nyelv relacionális jellemzője

Amikor az imádkozó Isten felé fordul, szimbólumvilágával, s próbálja önmagát s a világot benne kifejezni, akkor egy nagyon különleges s kitüntetett kapcsolatba lép be. Aki imádkozik, az Istennel való kapcsolatát közvetlen módon fejezi ki: nem Istenről, nem önmagáról s világaról fog beszélni. Egyenesen Istenhez fordul, s ezt személyesen teszi, mindenestül odafordul, teljes egészében. Az imában tehát a felszólítómód, s nem pedig a tárgyeset jellemző: "Isten, én uram". Az igék mindig első vagy második személyűek, de sohasem harmadik személyben szerepelnek. Első személyben így néz ki: 'Istenem, én téged imádlak'. Második személyben: 'Nagy és csodálatos vagy'. A harmadik személyű kifejezés esetében - ami nagyon ritka - egészen másról van szó: ekkor valakiről szólunk, beszélünk, s ezzel a kapcsolatot mintegy 'semlegesítjük', közvetetté tesszük. Az imában ez a semlegesítés nem igazán keresendő. Ilyen például a misében használt „Sanctus”. Ez a harmadik személyű megszólítás leginkább a teológiai reflexió nyelvezete, mert ekkor hiányzik belőle a kapcsolat-jelleg. A harmadik személyű nyelvezet imája valójában nem is igazán ima.

Az imában a személyes kapcsolat különleges, mivel minden lehatárolt, világi kapcsolatmintát felülmúl. Világos tehát ebből, hogy az ilyen személyes kapcsolatban a szavak tisztelettel és hódolattal teliek. Ez a tisztelet kétféle módon nyilvánulhat meg: a szavakat szemérmes viselkedés váltja fel s ezért csak röviden szólunk, kevés szóval közeledünk Istenhez. Ekkor érvényes a szt. Benedek féle regula megállapítása: "Brevis debet esse et pura oratio". Vagy pedig egy sokkal veszélyesebb utat választ: megkombinálja a kifejezéseit, túloz, agyonfogalmaz. Ez valójában a veszélyesebb út, hiszen a művészi hiábavalóságnak, túlburjánzásnak, az irodalmi kiválóságnak ad lehetőséget, mely végül abba torkolthat, hogy a művész önmagát keresi, önközpontúvá válik. Az ilyesfajta imától nagyon kell óvakodni.

5.

Áhítat s kegyelmi aktus

A szavakban kifejezett imában is megtalálható azon két aspektus, amit már a korábbiakban is megismertünk: egyrészt az élő Istennel kialakítandó reláció az emberből indul ki, de másrészt az Isten a kezdeményezője ennek is, Ő a reláció tényleges létrehozója, megvalósítója.

Először mindig az Isten az, aki magát az imádságot is 'ajándékozta' az embernek. Az imádságot, de az ahhoz szükséges szavakat, kifejezéseket is Ő adja hozzá. Az imádkozó Istennek ajándékozhatja saját áhítatát, tiszteletét, szavait. Ezért van úgy tehát, hogy az ima elsősorban kegyelmi aktus.

Az ima önmagát fogadhatja el, újra visszakaphatja, mint Isten szabad ajándékát. Ez megint csak megfelel az áhítat logikájának: az ember Istenre gondol s az Isten pedig az emberre. A két mozzanat összetalálkozik, összetart, anélkül hogy egymással azonosulnának.

C.

Ima, mint kultusz

A kultusz, a kultikus tevékenység a nyelv, kifejezés imájának egyik változata, viszont különbözik is attól abban, hogy az a szimbolikus világot maximálisan felfokozza, intenzívvé teszi. A nyelv, beszéd, kifejezés imája a kultuszban teljesedik ki, abban nyeri el leggazdagabb formáját, létezését.

1.

A kultikus közösség

A kultusz mindig közösségi aktus. A közösséget Isten hívja egybe. A közösség egyik létmódja a „mással-való-együttlétezés”. Mit is jelent ez?

Minden személy másokhoz viszonyítva más egyén, ugyanakkor mindenkivel egy is, mivel Isten, aki egy mindannyiunkban, mindenkiben él. Minden egyes személy mindenki mással ugyanaz a valóság, egy és ugyanaz, mert egy és ugyanaz azzal az egyetlen Istennel, aki mindenkiben él. Egység s ugyanakkor különbözőség. Mindkét valóságot az egyetlen Isten képes közvetíteni. Isten a közösség Istene is, ezért Ő önmagát mindenki számára közvetíti, saját magát jelenvalóvá teszi; ugyanakkor a közösség minden tagja a maga módján a saját istenét is közvetíti a többiek számára. Mindenki kapocs, közvetítő a többiek számára. Ezt nevezhetjük a közvetítés cirkularitásának.

A közösség akkor fejleszti ki önmagát maximálisan, amikor ez a „mással-való-együttlétezés” megvalósul. Ez magába foglalja azt, hogy mindenki különbözik mindenki mástól, azaz teljesen önmaga, anélkül, hogy önmagát fel kellene áldoznia a többiekért, s beolvadnia; másrészt pedig egy és azonos mindenkivel, anélkül, hogy beolvadna, kifejezi a többiekkel való legmélyebb egységet. Az egység és különbözőség ugyanazon erővel, szabadsággal, egyensúllyal fog fejlődni, alakulni. A közösségben fejlődik ki a belső és a nyilvános dimenziók egysége is: mindenki személyesen hisz és imádkozik; ugyanakkor mindenki mással együtt hisz és imádkozik. Mindenki belsőségességével, belső, intim dimenziójával nyitott a közösségi dimenzió, az egység irányába. Mindenki tehát túllép saját belső dimenzióján a többiek, a másokkal való együttlét felé. A közösségben az a szép, hogy mindenki szabadon, ugyanakkor egységben él s imádkozik.

2.

Az igehirdetés és a kultikus tevékenység

Az igehirdetésben Isten megnyílik a nyilvános, publikus dimenzió felé. Itt két mozzanatot különböztethetünk meg: Istentől a közösség felé; a közösségtől az Isten felé. Ez a két mozzanat közös eleme minden imádságnak. Aki imádkozik, az az Istentől lett megérintve, aki majd a maga módján Istent próbálja megérinteni, feléje nyúlni. Amikor a közösség nyilvános momentumában megjelenik az ige, akkor az két jellemző, de mégis egymást kiegészítő formában jelenik meg. Isten az általa felhatalmazott személyen keresztül szól a közösséghez (az igehirdetés szavai); a közösség beszél Istenhez (közösségi ima). Ezen két mozzanat különbözik egymástól, de egymásba integrálódnak.

Az igehirdetésben is jelen van mind a teológiai, mind az antropológiai pólus. Az antropológiai pólus: egy ember beszél a közösség többi emberéhez. Teológiai pólus: első látásra mintha nem is lenne jelen, hiszen nem Istenhez beszélnek. Isten azonban mégis jelen van, ráadásul kétféle módon. Egyrészt Ő a beszéd tartalma és célja: Istentől s akaratáról beszélnek. Másrészt Isten az, aki felhatalmazza azt a személyt, aki Róla, Vele kapcsolatban beszél a többieknek, s ezt Isten nevében teszi, tehát Isten nélkül Istentől beszélni lehetetlen volna. Isten tehát az igehirdetésben kétféle módon jelenik meg: mint kezdet és mint cél.

Kérdésünk az, hogy amennyiben az Isten képviselőjében beszélő szól, abban a megszólalásában mennyire azonosulhat az Istentől szóló tartalommal? Az igehirdetésben a igehirdető egyszerre önmagát adja, önmaga marad, s ugyanakkor túl is lép önmagán, több, mint önmaga. Első személyben szólal meg, de mégis Istentől kell szólnia, Isten megbízásában, nevében. Az igehirdető valahogyan eggyé válik azzal, aki végtelenül nagyobb nála, felülmúlja őt, az élő Istennel. Valahogy személyesen kell, hogy az Isten őt megérintse. Ez az azonosulás feltételezi az igehirdetőben a hitnek, a személyes imának, a csendes meditációnak a végigjárt s végigjárando útját. Ez a vitális azonosulás olyan, amiben sok-sok aspektus megtalálható: öröm és szenvedés, fény és annak hiánya, s az Istennel való fáradalmas küzdelmek.

Az igehirdető tevékenységben is fennállnak különböző veszélyek, szélsőséges megnyilvánulások. Egyrészt a hamis szubjektivizmus szélsősége: csak a szubjektív érzések megszerzésével foglalkozik; hamis objektivizmus: komoly valóságokról beszél belső elkötelezettség, komolyság nélkül. Itt érdemes megtartani szt.Ágoston észrevételét, amelyet a Vallomásaiban közöl: Isten nagyobb, több, mint a személyes sorsunk; ugyanakkor Isten mindig a személyes sorsban élt s fog élni. Az igehirdetőnek fenn kell tartania a két pólus közötti erős feszültséget, feszültséget, ami az Isten által kapott küldetés és a küldetést mindenáron – még küzdelmek árán is – személyes odaadással betölteni kívánó igehirdető ember között húzódik.

Minden kultusz, kultikus tevékenység egyben szimbolikus művelet. Hogy ezt megérthessük, vissza kell térnünk a nyelvről folytatott értekezésünkhöz. A nyelv eredendően bevonja teljes egészében a testet. Ténylegesen nem csak nyelvünk beszél, hanem egész testünk, testi valónk. Amikor a testünk beszél, akkor egész létezésünk beszél, az a létünk, amelyet Heidegger 'világbanvaló-lét'-nek hív. Ez azt jelentené, hogy másokkal létezőnk, másokkal vagyunk s ekkor az egész világ dolgaival kerülünk kapcsolatba. A verbális nyelv specifikus funkciója az, hogy mozgásba hozza, megnyissa, szabaddá tegye azt, ami már eleve akcióban van. Ezt ezért el is nevezhetnénk a tevékenység logoszának. A kiejtett szó a tevékenységet magyarázza, kommentálja, ábrázolja; ugyanakkor a tett a szót magyarázza, azt a szót, ígét, amely azt fenntartja, megőrzi, magába rejti.

A nyelv tehát beilleszkedik a tevékenység, a cselekvés világának terébe, hálózatába. A világban folytatott tevékenység területét pedig két valóság jelzi: az idő és a tér. Nem lehet bármit bármely időben kimondani s nem is lehet azt bárhol, bármely helyen megmondani. A nyelvnek, mint szimbolikus-reális cselekménynek szüksége van a megfelelő időre és helyre. Szüksége van időbeni és térbeli koordinátákra, amelyben ez a szimbolikus cselekmény létrejöhet. Sajnos a modern elvont mentalitásban a nyelvet próbálják ezen koordinátáktól megfosztani (újságok, tv).

Persze a vallásos kontextusban a szimbolikus-reális cselekménynek a hétköznapi valósághoz képest jelentős átalakuláson kell átmennie. A nyelv ebben a kontextusban megszabadul minden immanens funkcionális viszonyától. Ingyenes, ajándékszerű lesz, szabad mindenféle célkitűzéstől. A vallásos kontextusban kapcsolat alakul ki tettekben és szóban az isteni misztériummal, amely önmaga minden szónál, tetteknél és gesztusnál nagyobb, mindazt felülmúlja. Érvényesülnie kell tehát a 'Deus semper maior' elvnek ezen összefüggésben is.

Az ember testi jelenlétét az ünnepi öltözet erősíti. Ezt még jobban hangsúlyozhatja a lábön állás, a térdelés, meghajlás, leülés, felállás, kézkitérés, kézösszetétel: ez mind játék, amely az immanens célon túli. A testi gesztusok nem csupán a szavak kísérei, hanem önmagukban is nyelvi, lingvisztikus elemek. Mégis hogyan lehet megengedni a nyelvnek, kifejezésnek, mint szimbolikus-reális cselekménynek ilyesfajta 'dologi' dimenzióját a kultuszban?

Isten titka, misztériuma ugyanis nem valami 'dologi', 'tárgyi' valóság, mint ahogyan az Isten emberrel s az ember Istennel való viszonya sem az! Ezért van úgy tehát, hogy a dologi valóságoknak is szimbólumként kell megjeleníteniük. Amikor az ember a 'tárgyi', dologi valóságokat is szimbólumként kezeli, akkor az istenséggel való viszonyában sem tesz mást, mint világosan magyarázza saját vallásos hozzáállását. A dolgok, tárgyak használatuk közben is kifejezik az ember-Isten s az Isten-ember viszonyulást. Mivel az ember mindig saját világában s világával ember, ezért a dolgok, tárgyak ebben az Isten felé való irányultságában úgy fejeződnek ki, mintha a világ Isten elé kerülne, Isten felé irányulna, s hogy Isten azok fölött van s azok fölé hajlik. A dolgok, tárgyak mindarról tanúskodnak, amelyeket a kultusz élő cselekményibe beiktatnak: megmutatják s egyben el is rejtik egyszerre az Istent és az embert.

Mindez magával vonja azt, hogy a dolgok, tárgyak, cselekmények megszabadulnak saját immanens funkciójuktól s azok visszanyerik teremtményi eredetiségüket. Ez az immanens funkciójuktól való megszabadulás s visszaredukálásuk a teremtményiségi mivoltukra azokat gazdag jelentéssel ruházza fel s azokat a misztérium jeleivé teszi. Minél inkább nyerik vissza teremtményiségüket s egyszerűségüket, annál jobban tesznek tanúságot egyetemes dimenzióikról, amely azokra leginkább hatással van. De minél inkább manipulálják azokat technikailag, annál jobban vesztenek egyetemességükből. Így pl. a vizet kultikus fürdés vagy leöblítés céljából

használják, mint pl. a keresztelésnél. De ennek a 'keresztelési' célnak elérésére nem használnak illatszereket sem pedig szappant. Vagy a tűz használatánál: fény árasztására, világosságra használják, de nem lesz belőle fény-show vagy tűzijáték. Végző soron tehát csak egy egyszerű és eredeti valóság képes a misztériumot kinyilvánítani, s amely a közösség minden tagját bevonja szintén elementáris s egyszerű cselekményei által! Ami egyszerű, az mindig kifürkészhetetlen s egyben egyetemes. Ami komplikált, azt már csak tudósok képesek megérteni s megmagyarázni.

A kultikus nyelv és a szimbolikus cselekmények előbb-utóbb érinthetetlen rituáléban fejeződnek ki, amely feladata az, hogy a kultikus formát megőrizze az idő, a korszak befolyásától. Ez a ritus általi megőrzés vágya is egyszerűen szimbolikus esemény. Mintha bizonyos formulákra, rituális előírásokra maga az istenség tenné rá a kezét, maga akarná meggátolni a változás lehetőségét. A közösség jól tudja, hogy Isten jelenlétének megnyilvánulási helye, s ezért a közösség önmagához akar hasonló maradni generációk s idők változása ellenszelében is.

Viszont a kultusz ezen ritualizációs tendenciájával feszültségbe, konfliktusba keveredik mind az egyéni szükségletekkel, mind a történelmi változásokkal. Ez olyan feszültség, amely mindenképpen jellemez minden kultuszt. De óriási veszélyt is rejt magában, hiszen nem marad természetes, képtelen többé energáit, erőt adni az újabb generációknak. Ez a veszély egészen az „elviselhetetlenségbe” torkolhat. A veszélyt kétféleképpen lehet elhárítani: negative vagy pozitíve. A negatív megoldás a kultusz teljes elutasításához vezet. A pozitív megoldás pedig egy új szintézis kialakítását célozza meg a hagyomány s az új idők szeleinek változásai között.

3.

A következetlen vallásosság

Az a lehetőség mindig is fennállt, hogy a vallásosság elveszítse lényegét, értékét. Ez egyrészt abból a tényezőből származik, amelyet már korábban felfedeztünk: a vallásosságon belüli bensőségesség és külsőségesség megkülönböztetése. A nyelvi kifejezés leszakadhat a bensőségesség aktusáról, s bár tovább működhet, mint vallásos alakzat, megnyilvánulás, de kiüresedik, elveszti lényegét. Jézus is a következőképpen fogalmazza meg kritikáját a korában általa megtapasztalt vallásosságot illetően: "Bár ez a nemzedék ajkával tisztel engem, szívében távol van tőlem" (Mt 15,8; Mk 7,6). Bár a kultusz, a kultikus tevékenység a vallásosság előnyben részesített megnyilvánulási formája, csúcса, mégis a legnagyobb veszély is lehet számára. Éppen a kifejezés teljessége az, amely kiüresítheti a tartalmat, s mindenből 'külső' s 'lényegtelen' lehet anélkül, hogy a 'vallásos formáját', a külső megnyilvánulását elveszítene.

Tehát a külső és a belső, külsőség és bensőség közötti megkülönböztetés a vallásosságot kiüresítheti, komolytalanná és súlytalanná teheti. Sajnos az emberben megtalálható az a hajlandóság, amely a vallásosságot kiüríti, lényegtelenné s külsőségessé alakítja. Az ember szereti azt, ami ábrázolható, megragadható, megmutatható, egyszóval megismerhető. Ez az az aspektus, amit szent Tamás 'conversio ad phantasmata'-nak hív. A kultusz, amint már kiemeltük szimbolikus-reális aktus. Ez a szimbolizációs tendencia odáig vezetheti az embert, hogy a vallás bizonyos ábrázolható s megfogható elemeit saját elvárásai, érdekei s preferenciái szerint rögzíti, fixálja, megmerevíti, s ezáltal, ugyanazon műveletben, ezeket az ábrázolásokat, formákat leszakítja, leválassza a lényegtől. Ez az emberi hajlandóság sajnos megragad a felszínen, s csak a külsőre figyel oda.

Van még egy harmadik tényező is, amely a vallásosságot következetlenné teszi. Ismételtlen egy emberi hajlandóságunkról van szó: mindenhatóak, végtelenek, önhatalmúak szeretnénk lenni vagy legalábbis ezt szeretnénk hinni önmagunkról. S ez megmutatkozhat a tudásban, hatalomban, boldogságban. Az ember szeretné saját határait túllépni. Bár azt, hogy az ember végtelen, örök lesz, a vallás ígéri számára, de ez a benne rejlő tendencia 'túlzások'-ra ad lehetőséget számára. Ezért is van az, hogy az emberből nem lehet kiiktatni, eltüntetni a vallásosságot. Magában a kiiktatási, eltüntetésési folyamatban is az ember nem tesz mást, mint jobban akarja a vallásosságot.

Vizsgáljuk meg közelebbről, hogy az előbb említett 3 tényező valamely kombinációja milyen módon jelenik meg a vallásosság következetlenné való alakításának folyamatában.

Az egyik megnyilvánulási mód a 'lényegtelen dolgok megsokszorosítása'. Ez főképpen a vallásos formulák, kifejezésmódok, nyelvi alakzatok lényegtelen megszorítására vonatkozik. Az ember ebben a folyamatban a nyelv, a kultusz megragadható elemeihez ragaszkodik görcsösen, beléjük kapaszkodik, s ezzel együtt elveszti a hit és az áhitat lényegét. A nyelv, a kifejezés, a kultikus megnyilvánulás elindul a saját útján, önállósodik: valójában nem tart semmiféle irányba, elveszti még külső formáját is, rendezetlenné s átláthatatlanná válik, elveszti mélységét s szimbolikus erejét. Végül le fog redukálódni egy teljesen egyoldalú, egydimenziós jelenséggé. Ennek megnyilvánulásai: egyre több imát mondanak, egyre több kultikus cselekményt végeznek, s ez az „egyre több” rendezetlenül, kaotikusan fokozatosan kiterjesztődik. A mennyiség a minőséget helyettesíti s a lényeg egyre inkább elvész! A szavak kaotikus tömkelege üres járatban halad tovább. Ami lényegtelen, az mindig háttérbe szorítja a hitet, az áhitatot, s a vallásosságból szavakat s rítusokat fejlesztenek ki, elveszítvén a lényegét, a tartalmat. Ebben a tényleg hívő, komolyan vallásos ember elveszti komolyságát s eltávolodik a vallásosságtól.

A vallásosság következetlenné alakításának egy második megnyilvánulási lehetősége az, amikor a vallásosságból ideológiát gyártanak. A sok-sok külső formula megsokszorosításával a vallásosság valamiféle 'érinhető', 'kézzelfogható' valósággá redukálódik le. De mi van e mögött, mit is keres az ember. Az ember szorongva-félve saját biztonságát keresi. A bizonytalankodását, hezitálását akarja általa leküzdeni. Viszont ez a „bizonyosság-keresés” nem csupán 'külső' formákban nyilvánulhat meg. Van ennek egy immanensebb, belsőbb, emberibb oldala is: a vallásosságot eszközként arra használom fel, hogy általa hatalomvágyamat kielégíthessem. A vallásosságban a hatalmat, hogy tiszteletteljesnek s elfogadhatónak tűnjön, álcázni kell. Ekkor válik a vallásosság a hatalom ideológiájává. Az ember, mint az Isten mindenhatóvá, örökké, vele egyenlővé szeretne válni. Ebben a verzióban is az ember biztonságot keres s belekapaszkodik a megragadható, megfogható, megmagyarázható formákba, mint amilyen a szavak, a rítus, az intézmény.

A vallásosság következetlenné való alakításának harmadik megjelenési formája a 'vallási fanatizmus'. Ez a 'vallás mint ideológia' felfokozottabb, szélsőségesebb megjelenése. Az ember minden szenvedélyével feltételek nélkül birtokolni akarja az igazságot és a boldogságot, azaz megint isten szeretne lenni. A valóság viszont az, hogy Isten olykor számára a félelmetes semmit mutatja meg, nem ad számára bizonyosságot, magára hagyja. Ez az emberben szorongást, feszültséget szül, s ez persze kiváltja az ellenérzést is. Az ember ekkor nem meri többé magát rábízni a misztériumra, nem mer többé kockáztatni, ami kellene, hogy hitét jellemezze. Egyszerre növekszik meg az emberben a szimpátia s az ellenérzés, amit egy 'ugrással' fog feloldani: vagy a hit döntésének vagy a hit elutasításának ugrása révén. De az is, aki a hitet elutasította, megőríz valamit az igazságból és a boldogságból. De a hitet elutasítván egyben le is mondott az Istenről. Viszont az ember nem veszíthet el mindent, s felbukkan számára még egy utolsó lehetőség: ő fogja létrehozni a feltétlen igazságot és boldogságot saját energiáival s lehetőségeivel. Fenntartások nélküli szenvedélyével be akarja a többieknek bizonyítani, hogy ura a világnak, ő az isten. S hogy ezt megvalósíthassa, arra kiváló eszközként használhatja fel a vallásosságot, amely mintegy „kezelhetővé válik” a kifejezésein, rítusain keresztül. Az ember odáig 'fajul', hogy az Isten nevében szól és cselekszik, az ő akaratát hívatott megvalósítani. Ekkor az ember erőszakos lesz önmaga s az egész világ felé, s nem ismeri el senkinek a jogait, igényeit. A fanatikus is megőríz valamit egy hiteles vallásosságból, de azt nagyon eltorzított, átalakított formában. A fanatikus bukásra van ítélve eleve, mivel ő is csak véges, ő is csupán egy a teremtmények közül. Viszont amíg leáll vagy leállítják, addig a vallásosságnak sok-sok lehetőségét lerombolja, tönkreteszi.

